

**ХМЕЛЬНИЦЬКА ОБЛАСНА РАДА
ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ УПРАВЛІННЯ ТА ПРАВА ІМЕНІ
ЛЕОНІДА ЮЗЬКОВА**

ЗАТВЕРДЖЕНО
Рішення методичної ради
університету
28 серпня 2021 року,
протокол № 1 .

Перша проректорка, голова
методичної ради університету,
кандидатка наук з державного
управління, доцентка

_____ Ірина КОВТУН

_____ 2021 року
М.П.

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ
з навчальної дисципліни
«Міжнародне приватне право»
для підготовки фахівців на першому рівні
здобувачів вищої освіти ступеня бакалавр
за спеціальністю 293 Міжнародне право
галузі знань 29 Міжнародні відносини
за денною формою навчання

ЗМІСТ

Стор.

1.	Структура вивчення навчальної дисципліни	2
1.1.	Тематичний план навчальної дисципліни	2
1.2.	Лекції	4
1.3.	Семінарські заняття	7
1.4.	Самостійна робота студентів	27
1.5.	Індивідуальні завдання	31
1.6.	Підсумковий контроль	34
2.	Схема нарахування балів	35
3.	Рекомендовані джерела	37
4.	Інформаційні ресурси в Інтернеті	41

1. Структура вивчення навчальної дисципліни

1.1. Тематичний план навчальної дисципліни

4.1. Тематичний план навчальної дисципліни

Назва тем	Кількість годин					
	Денна форма навчання					
	Усього	у тому числі				
Лекції		Сем. (прак).	Лабор.	Ін.зав.	СРС	
2	3	4	5	6	7	8
Тема 1. Загальні положення міжнародного приватного права	8	2	2	–	–	4
Тема 2. Особливості предмету, джерел та системи міжнародного приватного права	8	2	2	–	–	4
Тема 3. Загальні засади правозастосування в міжнародному приватному праві	8	2	2	–	–	4
Тема 4. Суб'єкти міжнародного приватного права	8	2	2	–	–	4
Тема 5. Право власності у міжнародному приватному праві	4	2	–	–	–	3
Тема 6. Право інтелектуальної власності у міжнародному приватному праві	8	2	2	–	–	4
Тема 7. Правочини в міжнародному приватному праві	4	2	–	–	–	3
Тема 8. Зобов'язання в міжнародному приватному праві	8	2	2	–	–	4
Тема 9. Недоговірні зобов'язання в міжнародному приватному праві	5	2	–	–	–	3
Тема 10. Спадкові відносини в міжнародному приватному праві	8	2	2	–	–	4

Тема 11. Сімейні відносини в міжнародному приватному праві	4	2				3
Тема 12. Шлюб і сім'я в міжнародному приватному праві	8	2	2			4
Тема 13. Трудові відносини в міжнародному приватному праві	8	2	2			4
Тема 14. Міжнародний цивільний процес у міжнародному приватному праві	8	2	2	–	–	4
Тема 15. Міжнародний цивільний арбітраж у міжнародному приватному праві ЄС	5	2	–	–	–	3
Всього годин:	5	30	20	–	–	55

1.2. Лекції

№ з/п	Назва і план теми	Кількість годин
		Денна форма
1	2	3
1.	Загальні положення міжнародного приватного права	2
1.1. 1.2. 1.3. 1.4.	Поняття та значення міжнародного приватного права. Місце міжнародного приватного права в системі права України. Співвідношення цивільного і міжнародного приватного права. Відмежування міжнародного приватного права від інших галузей права України.	
2.	Особливості предмету, джерел та системи міжнародного приватного права	2
2.1. 2.2. 2.3. 2.4.	Поняття, предмет, методи міжнародного приватного права. Система міжнародного приватного права, його співвідношення з іншими галузями національного права та міжнародного права. Особливості розвитку науки міжнародного приватного права. Джерела міжнародного приватного права	
3.	Загальні засади правозастосування в міжнародному приватному праві	2
3.1. 3.2. 3.3. 3.4. 3.5.	Поняття та структура колізійних норм, їх види, основні формули прикріплення. Правила кваліфікації колізійної норми в міжнародному приватному праві. Встановлення змісту і застосування іноземного права. Зміст понять зворотного відсилання та відсилання до права третьої країни, обходу закону в міжнародному приватному праві. Застереження про публічний порядок, принципу взаємності та реторсії в міжнародному приватному праві.	
4.	Суб'єкти міжнародного приватного права	2
4.1. 4.2. 4.3.	Уявлення про фізичних та юридичних осіб. Види юридичних осіб у міжнародному приватному праві. Держава як суб'єктів міжнародного приватного права.	
5.	Право власності у міжнародному приватному праві	2
5.1. 5.2. 5.3. 5.4.	Становлення правової системи та особливості правового регулювання відносин власності у міжнародному приватному праві. Підстави виникнення права власності у міжнародному приватному праві. Види речових прав у міжнародному приватному праві. Поняття та особливості захисту речових прав у міжнародному приватному праві	
6.	Право інтелектуальної власності у міжнародному приватному праві	2
6.1. 6.2. 6.3. 6.4.	Міжнародне законодавство з питань інтелектуальної власності. Гармонізація та уніфікація правового регулювання промислової власності. Міжнародна патентна система і патент міжнародний. Авторське право за участю іноземного елементу.	

6.5.	Уніфікація термінів охорони авторського і суміжних прав в міжнародному приватному праві	
7.	Правочини в міжнародному приватному праві.	2
7.1.	Поняття, ознаки та значення правочинів у міжнародному приватному праві.	
7.2.	Види правочинів у міжнародному приватному праві.	
7.3.	Чинність правочину у міжнародному приватному праві.	
7.4.	Правила тлумачення змісту правочину у міжнародному приватному праві.	
7.5.	Поняття недійсності правочину. Порядок та правові наслідки визнання правочину недійсним у міжнародному приватному праві.	
8.	Зобов'язання в міжнародному приватному праві	2
8.1.	Поняття та види зобов'язань з іноземним елементом у міжнародному приватному праві.	
8.2.	Правова регламентація відносин, що виникає з приводу укладання зміни, розірвання договорів міжнародної купівлі-продажу товарів.	
8.3.	Правові засади міжнародних перевезень, міжнародних розрахунків представництва, довіреності у міжнародному приватному праві.	
9.	Недоговірні зобов'язання в міжнародному приватному праві.	2
9.1.	Поняття та види недоговірних зобов'язань у міжнародному приватному праві.	
9.2.	Деліктні зобов'язання у міжнародному приватному праві.	
9.3.	Поняття і система деліктних зобов'язань у міжнародному приватному праві.	
9.4.	Суб'єкти і зміст деліктних зобов'язань у міжнародному приватному праві.	
9.5.	Класифікація деліктних зобов'язань у міжнародному приватному праві.	
9.6.	Загальні положення про порядок та обсяг відшкодування заподіяної шкоди у міжнародному приватному праві.	
10.	Спадкові відносини в міжнародному приватному праві	2
10.1.	Загальні положення щодо колізійно-правового та матеріально-правового регулювання спадкових відносин у міжнародному приватному праві.	
10.2.	Поняття спадкування, підстави спадкування у міжнародному приватному праві.	
10.3.	Відкриття спадщини, місце і час відкриття спадщини у міжнародному приватному праві.	
10.4.	Суб'єкти спадкових правовідносин у міжнародному приватному праві.	
10.5.	Об'єкти спадкового правонаступництва у міжнародному приватному праві.	
11.	Сімейні відносини в міжнародному приватному праві	2
11.1.	Поняття, предмет, методи, система міжнародного сімейного права.	
11.2.	Особливості розвитку науки міжнародного сімейного права та його джерела.	
11.3.	Поняття та функції сім'ї у міжнародному приватному праві.	
11.4.	Поняття та види сімейних правовідносин у міжнародному приватному праві.	
11.5.	Підстави виникнення, зміни та припинення сімейних правовідносин у міжнародному приватному пра	
12.	Шлюб і сім'я в міжнародному приватному праві	2

12.1	Колізійне регулювання укладання та розірвання шлюбу в міжнародному приватному праві.	
12.2.	Визнання шлюбів, укладених за кордоном, та визнання розірвання шлюбу, що мало місце за кордоном.	
12.3.	Майнові відносини подружжя в міжнародному приватному праві.	
12.4.	Міжнародне усиновлення та його наслідки.	
12.5	Правове регулювання опіки і піклування в міжнародному приватному праві.	
12.6	Аліментні зобов'язання в міжнародному приватному праві.	
13.	Трудові відносини в міжнародному приватному праві	2
13.1	Загальні положення щодо предмету трудових відносин у міжнародному приватному праві	
13.2.	Методи та система трудових відносин у міжнародному приватному праві.	
13.3.	Джерела колізійно-правового та матеріально-правового регулювання трудових відносин у міжнародному приватному праві.	
14.	Міжнародний цивільний процес у міжнародному приватному праві	2
14.1	Поняття, джерела, компетенція, процедури розгляду справ у міжнародному цивільному процесі в міжнародному приватному праві,	
14.2.	Поняття та способи визначення міжнародної підсудності цивільних справ з іноземним елементом.	
15.	Міжнародний цивільний арбітраж у міжнародному приватному праві	2
15.1	Поняття, джерела, компетенція, процедура розгляду справ у міжнародному комерційному арбітражі в міжнародному приватному праві.	
15.2.	Поняття та способи визначення міжнародної підсудності цивільних справ з іноземним елементом.	
15.3.	Особливості правового регулювання іноземних судових доручень.	
15.4.	Особливості визнання і виконання іноземних арбітражних рішень в Україні.	
15.5	Здійснення нотаріальних дій у справах з іноземним елементом	
	Усього	30

1.3. Семінарські заняття

Семінарське заняття 1

Теми 1-2 : Загальна характеристика та джерела міжнародного приватного права

Питання для усного опитування та дискусії

- 1.1. Поняття та предмет міжнародного приватного права.
- 1.2 . Методи правового регулювання у міжнародному приватному праві.
- 1.3 Система міжнародного приватного права, його основні інститути та категорії. Співвідношення міжнародного приватного права з іншими галузями національного права та міжнародним правом.
- 1.4 Розвиток науки міжнародного приватного права.
- 1.5 Поняття та види джерел міжнародного приватного права.
- 1.6 Міжнародний договір як джерело міжнародного приватного права.
- 1.7 Внутрішнє (національне) законодавство як джерело міжнародного приватного права.
- 1.8 Звичай як джерело міжнародного приватного права.
- 1.9 Значення судової та арбітражної практики, доктрини у регулюванні відносин міжнародного приватного права.
- 1.10 Концепція *lex mercatoria*, її вплив на судову та арбітражну практику.
- 1.11 Уніфікація та гармонізація норм міжнародного приватного права

Аудиторна письмова робота

Виконання студентами тестових завдань з питань теми заняття.

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми, є: колізія, приватноправові відносини, іноземний елемент, система міжнародного приватного права, джерела міжнародного приватного права, міжнародний договір, національне законодавство, правовий звичай, судовий прецедент, арбітражна практика, концепція *lex mercatoria*, уніфікація та гармонізація норм міжнародного приватного права.

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми студенту варто особливу увагу зосередити на таких аспектах:

Спочатку для визначення предмета об'єктивного міжнародного приватного права зверталися до доктрини, в якій царинною міжнародного приватного права традиційно визнавалися цивільно-правові відносини у широкому розумінні (цивільні, сімейні, трудові), що мають міжнародний характер (міжнародні цивільно-правові відносини або цивільно-правові відносини з іноземним елементом). З прийняттям Закону України «Про міжнародне приватне право» № 2709-IV від 23 червня 2005 року поняття предмета міжнародне приватне право перетворилося із доктринального на легальне, а саме, що предметом міжнародного приватного права є приватноправові відносини, які хоча б через один із своїх елементів пов'язані з одним або кількома правопорядками, іншими, ніж український правопорядок, або ж приватноправові відносини з іноземним елементом. Доцільно визначити ознаки приватноправових відносин та охарактеризувати види іноземного елемента в них. Також необхідно розкрити поняття «міжнародне приватне право» як правової науки, галузі права, галузі законодавства, навчальної дисципліни.

Слід зазначити, що під методом правового регулювання розуміють комплекс взаємопов'язаних засобів юридичного впливу на певну сферу суспільних відносин. Необхідно розкрити поняття та зміст колізійно-правового та матеріально-правового методів правового регулювання приватноправових відносин з іноземним елементом.

Основні концепції міжнародного приватного права (міжнародно-правова концепція, національно-правова концепція, концепція полісистемного комплексу тощо). Вивчаючи питання системи міжнародного приватного права, варто визначити, що вона складається із Загальної та Особливої частин, які поділяються на окремі інститути, а також включає спеціальну частину, присвячену питанням міжнародного цивільного процесу та міжнародного комерційного арбітражу. Також необхідно звернути увагу на співвідношення міжнародного приватного права з іншими галузями національного права та міжнародним правом, зокрема

розмежування слід здійснити за суб'єктами, предметом правового регулювання, джерелами, методом правового регулювання, видами відповідальності тощо.

Варто акцентувати увагу на тому, що головними чинниками виникнення такої галузі, як міжнародне приватне право, були інтенсивні комерційні та цивільні відносини між населенням країн та територіальних одиниць, кожна з яких мала власне, відмінне від інших приватне право. При одноманітному цивільному праві таких держав чи областей немає колізійних питань; за відсутності достатньо розвинутого торгового обміну немає підстав ні для розвитку доктрин про права іноземців, ні для виникнення колізійних вчень. Лише за наявності двох зазначених умов існували підстави для виникнення проблем міжнародного приватного права. Слід розкрити особливості розвитку міжнародного приватного права у римському праві, у країнах Європи та основні концепції міжнародного приватного права у вітчизняній науці.

Під джерелами (формами) права слід розуміти видані від імені держави або визнані державою офіційно-документальні форми вираження та закріплення норм права, які надають їм юридичного, загальнообов'язкового значення. Форми і джерела міжнародного приватного права мають певні особливості, викликані наявністю міжнародних договорів та звичаїв. По-перше, подвійність форм правового регулювання: існування внутрішньодержавного і міжнародного рівнів регулювання одних і тих самих відносин. По-друге, у певних випадках формою міжнародного приватного права може виступати не тільки національне законодавство України (внутрішньодержавне і міжнародне), а й внутрішнє право інших країн.

Доцільно визначити поняття міжнародного договору як джерела міжнародного приватного права, види міжнародних договорів, значення універсальних та регіональних міжнародних договорів у сфері міжнародного приватного права, значення договорів про надання правової допомоги у міжнародному приватному праві, участь України в міжнародних договорах у сфері міжнародного приватного права. Варто зазначити, що головною особливістю, притаманною міжнародному договору як джерелу права, в міжнародному приватному праві є те, що з моменту включення норм міжнародного договору до складу тієї чи іншої правової системи вони діють як внутрішні правові норми, залишаючись при цьому міжнародними договорами, тобто стають частиною національного законодавства певної держави. Крім того, студентам необхідно проаналізувати положення Віденської конвенції про право міжнародних договорів 1969 р. та Закону України від 9 червня 2004 р. «Про міжнародні договори України».

Розглядаючи питання щодо внутрішнього (національного) законодавства як джерела міжнародного приватного права, необхідно визначити основні нормативні акти України, що містять норми міжнародного приватного права (повністю присвячені регулюванню відносин з іноземним елементом та ті, в яких тільки окремі розділи або статті призначено для регулювання відносин з іноземним елементом), зокрема, детально проаналізувати єдиний кодифікаційний акт у галузі міжнародного приватного права – Закон України «Про міжнародне приватне право», що був прийнятий 23 червня 2005 р. і набув чинності з 1 вересня 2005 р.

При розкритті питання щодо звичаю як джерела міжнародного приватного права, слід зазначити, що той чи інший звичай стає джерелом національного права за умови, коли він визнається державою, тобто санкціонується нею. У цьому разі він набуває ознак правового звичаю, або звичаю, застосування якого санкціоноване нормами права. Також необхідно розкрити значення звичаїв у регулюванні відносин міжнародної торгівлі, мореплавства та міжнародних розрахунків.

В межах розглядуваного питання також необхідно визначити, що під судовою та арбітражною практикою розуміють різновид юридичної практики, що полягає у правозастосовній, інтерпретаційній та правотворчій діяльності судів і арбітражів та втілюється в певних видах юридичних актів. Непевне чи неповне закріплення колізійних норм у законодавстві і міжнародних договорах спонукає судів звертатися до судової чи арбітражної практики, звичаєвого права або доктрини. Також варто сказати, що у літературі зазначається, що доктрина тривалий час відігравала суттєву роль у тлумаченні і застосуванні норм міжнародного приватного права – внаслідок нерозвиненості правового регулювання в ці галузі судові органи при розгляді конкретних справ часто зверталися до її положень. Доктринальні джерела – це оприлюднені праці правників, що отримали загальне визнання. Деякі правові

системи допускають можливість при обґрунтуванні своєї позиції в суді посилаючись не тільки на норми закону, а й на думку відомих учених-правників.

Семінарське заняття 3

Тема 3. Загальні засади правозастосування в міжнародному приватному праві

Питання для усного опитування та дискусії

3.1. Поняття, структура, загальна класифікація колізійних норм. Основні формули прикріплення.

3.2. Кваліфікація колізійної норми в міжнародному приватному праві. Конфлікт кваліфікацій.

3.3. Встановлення змісту і застосування іноземного права.

3.4. Поняття зворотного відсилання та відсилання до права третьої країни.

3.5. Обхід закону в міжнародному приватному праві. Застереження про публічний порядок та імперативні норми в міжнародному приватному праві.

3.6. Принцип взаємності та реторсії.

Аудиторна письмова робота

Виконання студентами тестових завдань з питань теми заняття.

Методичні вказівки

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми, є: колізійна норма, обсяг, прив'язка, формула прикріплення, кваліфікація у міжнародному приватному праві, прихована колізія, конфлікт кваліфікацій, зворотне відсилання, відсилання до права третьої країни, обхід закону, застереження про публічний порядок, принцип взаємності, реторсії.

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми студенту варто особливу увагу зосередити на таких аспектах:

Необхідно дати визначення колізійної норми та охарактеризувати її структуру. Варто зауважити, що колізійна норма сама по собі не відповідає на питання про те, які права і обов'язки сторін виникають з даних правовідносин, вона лише вказує компетентний матеріально-правовий закон, що підлягає застосуванню, тобто є нормою непрямой дії. Колізійна норма може відсилати до будь-якої правової системи на підставі узагальнених принципів міжнародного приватного права. Вона також має нейтральний характер і її застосування не залежить від змісту того правопорядку, за яким буде вирішено спір. Висвітлюючи перше питання також варто акцентувати увагу на тому, що класифікація колізійних норм у теорії міжнародного приватного права здійснюється за певними критеріями і пов'язана переважно з великою кількістю джерел права та особливістю колізійних прив'язок. Вона дає змогу визначити пріоритетність джерел права та виокремити основні принципи, за якими здійснюються вибір права та застосування цих норм у міжнародному приватному праві. Слід навести та охарактеризувати види колізійних норм за тим чи іншим критерієм. Особливу увагу слід приділити основним формулам прикріплення в міжнародному приватному праві, зокрема таким як: особистий закон фізичної особи; закон «національності» юридичної особи; закон місцезнаходження речі; закон місця укладення договору; закон країни-продавця; закон місця укладення договору; закон місця виконання договору; автономія волі сторін; закон місця укладення шлюбу; закон місця заподіяння шкоди; закон місця роботи; суду, який вирішує спір; закон найбільш тісного зв'язку тощо. Формули прикріплення є результатом узагальнення найбільш поширених двосторонніх колізійних прив'язок, визначення їх основних видів, які прийнято позначати латинською мовою.

Разом з тим, необхідно зауважити, що особливості тлумачення колізійних норм пояснюються розв'язанням колізійної проблеми, тобто визначенням права, що застосовується (обрання компетентного правопорядку). У цьому і полягає мета «первинної» кваліфікації колізійної норми. Безпосередньо з процесом вибору права пов'язані проблеми кваліфікації, зворотного відсилання (у тому числі відсилання до права третьої країни), обходу закону та ін. «Вторинна» кваліфікація передбачає застосування норм обраного правопорядку і безпосередньо пов'язана з тлумаченням норм іноземного права, встановленням їх змісту, а також обмеженням

застосування іноземного права тощо. Загалом, правова кваліфікація спрямована на визначення права, що підлягає застосуванню до правовідносин з іноземним елементом, а для цього перш за все необхідно з'ясувати правову природу відносин, які підлягають урегулюванню за участю іноземного елемента. Як правило, правова кваліфікація здійснюється автоматично без будь-яких труднощів, однак іноді можуть виникати складні випадки, коли зовсім непросто визнати, під яку ж правову категорію слід підвести відповідні правовідносини. І тому при визначенні права, що підлягає застосуванню до правовідносин з іноземним елементом, постає проблема «конфлікту кваліфікації». Проблема кваліфікації підлягає розгляду у двох основних напрямках: кваліфікація понять обсягу колізійної норми (до них належать «форма заповіту», «форма правочинів», «позовна давність» та ін.) та кваліфікація понять, які складають її прив'язку (це такі юридичні поняття, як «місце укладання угоди», «закон місця вчинення правопорушення»). Отже, кваліфікація понять колізійної норми ускладнюється «конфліктом кваліфікацій», що виникає внаслідок відмінностей у визначенні тих самих понять різними правовими системами. Тобто юридичні поняття, з яких складаються обсяг і прив'язка колізійних норм різних держав, можуть за формою збігатися, але мати різний зміст.

Обсяг застосування права іноземної держави визначено в ст. 6 Закону України «Про міжнародне приватне право», де встановлено, що застосування права іноземної держави охоплює всі його норми, які регулюють відповідні правовідносини. Зважаючи на зміст цієї статті, такими нормами є: норми міжнародних договорів, закони, підзаконні правові акти іноземної держави, норми звичаєвого права, прецеденти та інші джерела права, що визнаються іноземною державою. Застосування норми права іноземної держави не може бути обмежено лише на тій підставі, що ця норма належить до публічного права. Студентам слід визначити поняття та особливості встановлення змісту та застосування іноземного права в Україні.

Слід зазначити, що зворотне відсилання – це результат зіткнення, колізії колізійних норм різних держав, який призводить до того, що іноземне право, обране на підставі вітчизняної колізійної норми, відсилає назад чи до права третьої країни. Зазначена проблема (зворотного відсилання) почала обґрунтовуватися у доктрині міжнародного приватного права ще в XIX ст. і стала відомою світовій практиці (справа Форго 1878 р.) під французьким терміном «renvoi». Питання щодо інституту зворотного відсилання – одне з небагатьох, що викликає в міжнародному приватному праві суперечливі погляди, і все ж так у законодавстві більшості держав цей інститут знайшов своє відображення. Проблема зворотного відсилання та відсилання до права третьої країни в цілому зводиться до таких положень: 1) чи відсилає колізійна норма законодавства країни суду до іноземного правопорядку в цілому, включаючи як його матеріальні норми, так і колізійні, чи тільки до матеріальних норм цього права; 2) у випадках, коли іноземний закон не визнає себе компетентним, чи підлягає прийняттю зворотне відсилання до права країни суду, а якщо підлягає, то з яких питань слід його приймати.

Обхід закону – це такі дії учасників відносин, за яких сторони свідомо створюють прив'язку до іноземного права з метою уникнути використання до цього правовідношення примусового закону, якому воно підпорядковано (як правило, закону своєї країни). Щодо наслідків обходу закону, то така штучна колізійна прив'язка до іноземного закону породжує недійсність відповідної угоди. Цю загальну доктрину вперше було опрацьовано у 1878 році на підставі рішення касаційного суду в справі Бюфремон. В українському законодавстві інститут обходу закону відображено в ст. 10 Закону України «Про міжнародне приватне право», де зазначається, що дії учасників приватноправових відносин, спрямовані на підпорядкування їх іншому праву в обхід положень закону, є нікчемними, тобто закріплюється положення щодо наслідків обходу закону. Також у межах п'ятого питання студентам необхідно зауважити, що призначення застереження про публічний порядок – обмежити дію колізійної норми, вилучивши застосування іноземного закону, несумісне з публічним порядком країни суду. Воно закріплене в законодавстві багатьох держав, міжнародних договорах та застосовується при визнанні і виконанні іноземних судових та арбітражних рішень.

Взаємність є одним з фундаментальних принципів рівності у сфері міжнародної співпраці та співдружності між державами. Найбільш актуальне питання, пов'язане із взаємністю, виникає при визнанні та застосуванні іноземного права. Одне з таких правил сформульовано у ст. 11 Закону України «Про міжнародне право» і полягає в тому, що суд чи

інший орган застосовує право іноземної держави незалежно від того, чи застосовується у відповідній іноземній державі до подібних правовідносин право України, крім випадків, якщо застосування права іноземної держави на засадах взаємності передбачене законом України або міжнародним договором України. Іншим правилом уточнюється розуміння такого винятку, якщо застосування права іноземної держави залежить від взаємності, вважається, що вона існує, оскільки не доведено інше. Крім того, слід зазначити, що з питанням щодо взаємності пов'язано введення так званих відповідних обмежень, тобто на принципах взаємності в міжнародних відносинах іноді застосовуються реторсії – заходи примусової впливу у відповідь на недружні дії іншої держави, метою яких є скасування обмежень, встановлених окремою державою, що завдають необґрунтовану, в порядку дискримінації, шкоду інтересам іншої держави або її громадян. Варто зауважити, що у низці нормативних актів України закріплено можливість застосування одного чи декількох видів заходів примусового характеру а саме: обмеження імпорту, підвищення митних зборів, уведення режиму ліцензування та квотування зовнішньоекономічних операцій тощо.

Семінарське заняття 4

Тема 4 Суб'єкти міжнародного приватного права.

Питання для усного опитування та дискусії

- 4.1. Фізична особа як суб'єкт міжнародного приватного права.
 - 4.1.1. Поняття «особистий закон фізичної особи». Критерії його визначення.
 - 4.1.2. Іноземець як суб'єкт міжнародних приватних правовідносин за законодавством України.
 - 4.1.3. Правовий статус громадян України за кордоном.
2. Юридична особа як суб'єкт міжнародного приватного права.
 - 4.2.1. Поняття «особистий закон («національність») юридичної особи». Критерії його визначення.
 - 4.2.2. Правовий статус іноземних юридичних осіб в Україні.
 - 4.2.3. Правовий статус транснаціональних корпорацій, офшорних компаній, міжнародних юридичних осіб.
- 4.3. Держава як суб'єкт міжнародного приватного права. Поняття та види імунітету держави в міжнародному приватному праві.

Аудиторна письмова робота

Виконання студентами тестових завдань з питань теми заняття.

Методичні вказівки

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми, є: фізична особа, особистий закон фізичної особи, іноземець, апатрид, біпатрид, іммігрант, іноземець, який тимчасово перебувають на території України, біженець, особа, якій надано політичний притулок, правоздатність, дієздатність, юридична особа, національність юридичної особи, теорія інкорпорації, теорія осілості, теорія центру експлуатації, теорія контролю, транснаціональні корпорації, офшорні компанії, міжнародні юридичні особи, імунітет.

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми студенту варто особливу увагу зосередити на таких аспектах:

Серед суб'єктів міжнародного приватного права значне місце посідають фізичні особи – громадяни та іноземці. У доктрині, законодавстві та практиці поняття «іноземець» об'єднує власне іноземних громадян (підданих), осіб без громадянства (апатридів), осіб з кількома громадянствами (біпатридів). У сучасних умовах до кола осіб, відносно яких діють норми з урахуванням особливостей їх правового становища належать також біженці та особи, яким надано політичний притулок, тощо. Норми міжнародного приватного права регулюють цивільні, сімейні, трудові, процесуальні права фізичних осіб, отож, ці особи наділяються певним правовим статусом у міжнародних приватноправових відносинах.

У межах першого питання необхідно розкрити зміст поняття «особистий закон фізичної особи», слід зауважити, що існує два основні варіанти особистого закону фізичної особи: за

правом держави її громадянства (континентальна правова система) та за законом місця проживання (доміцилію) (англо-американська правова система). В основу такої диференціації покладено два критерії: територіальний (підпорядкування усіх, хто проживає у цій державі, праву цієї країни) та екстериторіальний (підпорядкування праву держави усіх її громадян, незалежно від їх місця проживання).

При вивченні розглядуваного питання приділити увагу особливостям правового статусу громадян України за кордоном та іноземців в Україні у міжнародному приватному праві. Зокрема, слід надати визначення кожній з категорій іноземців – іммігрантів, іноземців, які тимчасово перебувають на території України, біженців та осіб, яким надано політичний притулок та визначити особливості їх правоздатності та дієздатності. Варто зауважити, що в Україні іноземцям надано національний правовий режим, проте законодавством України передбачено певні винятки з нього щодо правоздатності іноземців. міжнародних приватноправових відносинах. Слід також зазначити, що застосування особистого закону для визначення дієздатності особи означає, що особа, яка є дієздатною за особистим законом, повинна вважатися такою і в інших державах. Це положення є загальновизнаним, але особа, яка недієздатною за особистим законом, не завжди вважається такою в інших державах. Загальноприйнятим у більшості країн є положення, згідно з яким питання визнання іноземця недієздатним чи обмежено дієздатним вирішуються за законодавством тієї держави, де ця особа має постійне місце проживання. Підстави визнання особи обмежено дієздатною в законодавстві держав різні. Відповідно до ст. 20 Закону України «Про міжнародне приватне право» підстави та правові наслідки визнання фізичної особи безвісно відсутньою або оголошення її померлою регулюються останнім з відомих особистих законів цієї особи. Також студентам слід звернути на правовому регулюванні визнання іноземця безвісно відсутнім чи оголошення його померлим у міжнародному приватному праві.

Крім того необхідно приділити увагу правовому статусу громадян України за кордоном. Зокрема, слід зазначити, що кожен громадянин України має право вільного виїзду за межі України, крім випадків, передбачених законодавством, і в'їзду на її територію. Громадянин України ні за яких підстав не може бути обмежений у праві на в'їзд в Україну. Порядок виїзду громадян України за кордон і повернення в Україну врегульовано Конституцією України, а більш докладно – Законом України від 21 січня 1994 р. «Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України». Загальним принципом, що визначає правовий статус громадян України за кордоном, є право держави їх перебування. Традиційно правила, які визначають регулювання прав і обов'язків громадян України (а також відповідно й іноземців в Україні), закріплюються у різних міжнародних угодах (договорах про надання правової допомоги, про усунення подвійного оподаткування та ін.). Правовий статус громадян України за кордоном визначається також міжнародними звичаями та загальними принципами міжнародного права. Студентам також необхідно визначити роль консульських установ у захисті громадян України, які перебувають за кордоном.

Щодо юридичних осіб як суб'єктів міжнародного приватного права, слід розкрити зміст поняття «особистий закон («національність») юридичної особи», охарактеризувати критерії визначення національності юридичної особи (теорія інкорпорації, теорія осілості, теорія центру експлуатації, теорія контролю).

Крім того, в межах окресленого питання необхідно визначити правовий статус іноземних юридичних осіб в Україні. Діяльність іноземних юридичних осіб в Україні регулюється внутрішнім законодавством (цивільним, господарським, фінансовим, податковим) та міжнародними угодами України. Згідно зі ст. 25 Закону України «Про міжнародне приватне право» іноземними визнаються юридичні особи, які створені та зареєстровані відповідно до іноземного законодавства, а також мають місцезнаходження за кордоном. Слід зазначити, що поряд із поняттям «іноземна юридична особа» в митному, податковому та валютному законодавстві також використовується термін «нерезидент», який щодо юридичних осіб визначається за тими самими критеріями – місцезнаходження за межами України та утворення відповідно до законодавства іноземної держави.

Законодавство України передбачає форми, в яких іноземні юридичні особи можуть здійснювати діяльність на її території: 1) шляхом створення юридичної особи або її

відокремленого підрозділу та 2) без створення юридичної особи. Студентам слід розкрити зміст національного режиму, режиму найбільшого сприяння, спеціального режиму для іноземних юридичних осіб.

Крім того, необхідно дати стислу характеристику правового статусу транснаціональних корпорацій, офшорних компаній, міжнародних юридичних осіб як суб'єктів міжнародних приватних правовідносин.

Варто зауважити, що суб'єктом приватноправових відносин міжнародного характеру може бути держава в особі уповноважених органів. Правове положення держави є особливим, хоча у цивільно-правових відносинах вона приймає участь на рівні із іншими суб'єктами права. Необхідно визначити поняття, теорії імунітету держави (теорія абсолютного та теорія обмеженого імунітету) та види імунітету держави в міжнародному приватному праві (імунітет від дії законодавства іноземної держави, судовий імунітет, імунітет від попередніх дій, імунітет від примусового виконання рішень іноземного суду, імунітет власності держави, імунітет угод держави).

Семінарські заняття 5

Тема 5. Право власності і право інтелектуальної власності у міжнародному приватному праві

Питання для усного опитування та дискусії

5.1. Особливості правового регулювання відносин власності у міжнародному приватному праві.

5.2. Правовий режим власності іноземців та іноземних юридичних осіб, іноземних держав в Україні.

5.3. Право власності та інші речові права на рухоме майно, що перебуває в дорозі.

5.4. Правовий статус власності України за кордоном. Колізійні аспекти повернення національної культурної спадщини.

5.5. Правове регулювання іноземних інвестицій в міжнародному приватному праві.

5.6. Загальні положення щодо цінних паперів у міжнародному приватному праві.

5.7. Загальна характеристика права інтелектуальної власності у міжнародному приватному праві.

5.8. Загальна характеристика міжнародно-правової охорони авторських і суміжних прав, промислової власності, прав на способи індивідуалізації учасників цивільного обороту, товарів і послуг.

Аудиторна письмова робота

Виконання студентами тестових завдань з питань теми заняття.

Методичні вказівки

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми, є: право власності, речові права, володіння, користування, розпорядження, сервітут, національна культурна спадщина, інвестиції, цінні папери, право інтелектуальної власності, авторське право, суміжні права, право промислової власності, право на способи індивідуалізації учасників цивільного обороту, товарів і послуг.

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми студенту варто особливу увагу зосередити на таких аспектах:

Право власності є центральним інститутом цивільного права правової системи будь-якої держави. Право власності охоплює правомочності: володіння, користування та розпорядження майном. Студентам слід охарактеризувати підстави виникнення та припинення права власності. Крім того, необхідно визначити, що визначальним початком для вирішення колізійних питань права власності в міжнародному приватному праві є використання прив'язки *lex rei sitae* (закон місцезнаходження речі). Саме відповідно до неї визначається, зокрема, коло і зміст речових прав, умови щодо їх виникнення, припинення, зміни й переходу, суб'єктний склад власників та

ін. Майже у всіх країнах світу колізійна формула *lex rei sitae* визнається засновницькою стосовно прав і обов'язків на нерухоме майно (земельні ділянки, будівлі тощо). Стосовно рухомого майна це правило не є таким безумовним, у зв'язку чим студентам слід визначити критерії розмежування між рухомим та нерухомим майном, та охарактеризувати особливості колізійно-правового регулювання відносин власності щодо нерухомого та рухомого майна. Також необхідно визначити міжнародно-правові акти та нормативно-правові акти внутрішнього (національного) законодавства, які регулюють відносини власності у міжнародному приватному праві.

Здійснювати відносини щодо володіння, користування та розпорядження власністю, незалежно від її форм, можуть не тільки народ України, громадяни, юридичні особи України та держава Україна, а й інші держави, їхні юридичні особи, спільні підприємства, міжнародні організації, громадяни іноземних держав та особи без громадянства. Міжнародні організації та юридичні особи іноземних держав можуть мати на території України у власності будинки, споруди, інше майно соціально-культурного та виробничого призначення. Це положення знаходить відображення і в численних міжнародних договорах про торговельні відносини, науково-технічну співпрацю тощо. Іноземні держави можуть мати на території України у власності майно, необхідне для здійснення дипломатичних, консульських та інших міжнародних відносин у випадку й порядку, встановленому міжнародними договорами та законодавчими актами України. Стосовно громадян іноземних держав та осіб без громадянства встановлено, що вони користуються правами та несуть обов'язки щодо належного їм на території України майна нарівні з громадянами України, якщо інше не передбачено законодавством України, тобто, на іноземців у питаннях права власності поширюється національний режим. Студентам слід звернути увагу на те, що законодавством України встановлено, що земля може надаватися іноземним суб'єктам права у користування.

Особливі складнощі в міжнародній діловій практиці викликають випадки, коли предметом операції виступає товар, що знаходиться в дорозі (*res in transitu*), коли застосування колізійної норми *lex rei sitae* стає неможливим. У міжнародному приватному праві існує декілька прив'язок, що дозволяють продавцю і покупцю визначити, яке право буде застосовуватися для врегулювання їх взаємостосунків щодо переходу права власності в подібних випадках: закон країни місця призначення речі (ст. 23(2) Закону про міжнародне приватне право Угорщини 1979 року, а також законодавство Італії, Швейцарії), закон країни місця відправлення речі (законодавство Словаччини, України (ст. 41 Закону України «Про міжнародне приватне право»), закон проміжного пункту, закон прапора транспортного засобу і т. ін. При цьому різні держави в своєму колізійному праві надають перевагу різним прив'язкам.

Щодо державного майна, яке перебуває поза межами України, застосовується правило, згідно з яким правовий статус державної власності, що перебуває за кордоном, визначається як законодавством України, так і законодавством країни місцезнаходження майна, а також на підставі міжнародних угод за участю України. Власність держави має особливий статус, бо вона наділена імунітетом. Імунітет власності держави припускає наявність особливого режиму такої власності, у зв'язку з особливим положенням суб'єкта права власності – суверенної держави. Власність держави користується недоторканістю – це майно не може бути об'єктом примусових заходів з боку тієї держави, де зазначене майно перебуває. Студентам необхідно ознайомитися з Європейською конвенцією про імунітет держав 1972 р. Та розкрити сутність імунітету власності держави. Щодо питання про колізійні аспекти повернення національної культурної спадщини, слід зауважити, що процес повернення культурних цінностей є досить довготривалим, і супроводжується не тільки вирішенням правових проблем, а й залученням для цього низки державних органів і експертів, а також значним витрачанням фінансів. Практика свідчить про те, що повернення культурних цінностей може здійснюватись як у судовому порядку так і шляхом ведення безпосередніх переговорів між державами, музеями та з власниками (або спадкоємцями).

Варто зауважити, що правовий режим іноземних інвестицій визначається, передусім, внутрішнім законодавством тих країн, де здійснюються ці інвестиції. У цій галузі міжнародного приватного права, як правило, застосовується не колізійний, а матеріально-правовий метод регулювання, оскільки відносини між іноземними інвесторами і державою, що приймає

інвестиції, регулюються, безпосередньо, нормами внутрішнього законодавства. У структурі правового регулювання інвестиційних відносин можна виділити два рівні: 1) міжнародно-правовий, який формується шляхом укладення міжнародних договорів; 2) внутрішньодержавний, основу якого складає національне законодавство приймаючої держави. Необхідно ознайомитися з основними міжнародно-правовими актами та нормативно-правовими актами внутрішнього (національного) законодавства, якими регулюються відносини з іноземними інвестиціями.

Особливості правового режиму діяльності іноземних інвесторів в Україні та правового режиму інвестування українських юридичних осіб і громадян за кордоном, правового регулювання відкриття резидентами України рахунків в іноземних банках. Так, загальною вимогою щодо правового становища іноземних інвесторів у країні-імпортері є та, за якою засоби, що застосовуються державою, не повинні бути дискримінаційними, у тому числі, порівняно з діями щодо національних інвесторів.

Цінні папери належать до особливих об'єктів приватного права, специфіка яких обумовлена складною правовою природою. Невирішеність питання щодо кваліфікації цінних паперів як об'єктів речового чи зобов'язального права, дискусії навколо якого ведуться цивілістами вже не одне десятиліття, зумовлює відсутність єдиного підходу щодо вирішення ряду питань регулювання цінних паперів у міжнародному приватному праві, і зокрема, колізійних.

Доцільно, звернути особливу увагу на Конвенцією про заснування Всесвітньої організації інтелектуальної власності 1967 року. Під інтелектуальною власністю у міжнародних угодах та законодавстві більшості держав розуміється сукупність немайнових та майнових прав на результати творчої діяльності та прирівняні до них результати. Особливість об'єктів права інтелектуальної власності в тому, що вони мають нематеріальну природу, обмежені у просторі територією держави, де виникли або де їм надається захист, мають виключний характер. Особливістю об'єктів права інтелектуальної власності є можливість їх охорони різними інститутами права інтелектуальної власності. Так, науково-технічна документація може охоронятися як об'єкт авторського права, патентоспроможне технічне рішення, комерційна таємниця. У першому випадку охорона надається формі та послідовності викладення матеріалу та надається захист від копіювання, у другому – викладена у документації ідея захищається інститутом патентного захисту, у третьому – ідея охороняється в межах дотримання конфіденційності її використання.

Необхідно розкрити поняття авторських і суміжних прав, промислової власності, прав на способи індивідуалізації учасників цивільного обороту, товарів і послуг, визначити їх особливості. Також слід надати загальну характеристику основним міжнародним угодам у сфері охорони авторських і суміжних прав, промислової власності, прав на способи індивідуалізації учасників цивільного обороту, товарів і послуг (Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів від 9 вересня 1886 р., Всесвітня конвенція про авторське право від 06 вересня 1952 року (Женевська конвенція), Міжнародна конвенція про охорону інтересів виконавців, виробників фонограм, організацій мовлення від 26 жовтня 1961 року (Римська конвенція), Женевська конвенція про охорону інтересів виробників фонограм від незаконного відтворення їх фонограм від 29 жовтня 1971 р., Гаазька угода про міжнародне депонування промислових зразків була від 6 листопада 1925, року, яка була доповнена Монакським додатковим актом від 18 листопада 1961 року та Стокгольмським додатковим актом від 14 липня 1967 року, Брюссельська конвенція про поширення програм-носіїв сигналів, що передаються через супутник від 21 травня 1974 р., Паризька конвенція про охорону промислової власності від 20 березня 1883 р., Мадридська угода про міжнародну реєстрацію знаків від 14 квітня 1891 року, Женевський договір про закони щодо товарних знаків від 29 жовтня 1994 року, Угода СОТ про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності від 15.04.1994 року (ТРИПС).

Семінарське заняття 6

Тема 6. Правочни та зобов'язання в міжнародному приватному праві

Питання для усного опитування та дискусії

- 6.1. Поняття та види правочинів з іноземним елементом.
- 6.2. Особливості колізійного регулювання договірних зобов'язань у міжнародному приватному праві.
- 6.3. Правова регламентація відносин, що виникають з приводу укладання зміни, розірвання договорів міжнародної купівлі-продажу товарів. Загальна характеристика угод СОТ щодо міжнародної торгівлі.
- 6.4. Поняття міжнародних перевезень.
- 6.5. Правові засади здійснення міжнародних розрахунків.
- 6.6. Поняття та зміст позадоговірних зобов'язань у міжнародному приватному праві.
- 6.7. Представництво, довіреність та позовна давність у міжнародному приватному праві.

Аудиторна письмова робота

Виконання студентами тестових завдань з питань теми заняття.

Методичні вказівки

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми, є: зобов'язання, правочин з іноземним елементом, зовнішньоекономічний договір (контракт), міжнародні перевезення, чартер, коносамент, вантаж, багаж, перевізник, вантажоодержувач, транзит, супровідні документи, міжнародні розрахунки, акредитив, інкасо, вексель, чек, банківська гарантія, позадоговірні зобов'язання, деліктні зобов'язання, кредитор, боржник, відшкодування шкоди представництво, довіреність, позовна давність.

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми студенту варто особливу увагу зосередити на таких аспектах:

У сфері приватноправових відносин, ускладнених іноземним елементом, дуже важливими з точки зору доктрини і практики законодавчого регулювання є питання визначення поняття (доктринального і нормативного) правочинів (договорів, угод). Причому підходи як у доктринальній літературі, так і в законодавстві різних держав стосовно визначення цих понять та спроба класифікувати їх види суттєво різняться. Саме тому на даний час як у доктрині міжнародного приватного права, так і у законодавчій практиці вирішення цього питання є вкрай актуальним і нагальним з урахуванням тих тенденцій (інтернаціоналізація економіки, міграційні процеси, зближення законодавств та ін.), що відбуваються в сучасному світі.

У теорії і практиці законодавчого регулювання питань правочинів (угод, договорів) та їх класифікації за кордоном під ними прийнято розуміти угоди, в яких одна із сторін є іноземним громадянином (частіше за все підприємцем) або іноземною юридичною особою, а інша – її іноземним контрагентом. Змістом таких правочинів (угод, договорів) найчастіше є здійснення операцій щодо ввезення чи вивезення товарів (послуг) через державний кордон однієї або декількох країн. Разом із тим на практиці зростає кількість правочинів (згод, договорів), що мають інший зміст, – це договори страхування за участю іноземних страховиків, договори на надання послуг (юридичних, медичних, туристичних та ін.), що зумовлює необхідність законодавчих змін на внутрішньодержавному і міжнародному рівнях. У межах розглядуваного питання студентам необхідно визначити поняття, форму, зміст та види правочинів з іноземним елементом, а також сферу дії права, що застосовується до правочину у міжнародному приватному праві.

У міжнародній практиці правового регулювання договірних відносин за участю іноземного елемента визнаним є правило, за яким законодавець надає право сторонам самостійно обирати правопорядок, що регулюватиме ці відносини. Проте такий вибір може бути обмежений імперативними нормами, що містяться у відповідному законодавстві країн світу. Така норма й у законодавстві України (ст. 43 Закону України «Про міжнародне приватне право»). Разом з тим, коли сторони договору не обрали це право, для вирішення питання про вибір компетентного правопорядку має застосовуватися право тієї країни, яка має найбільш тісний зв'язок з ним. Такий підхід у міжнародному приватному праві прийнято називати доктриною характерного виконання, сутність якої зводиться до того, що договірні відносини повинні врегульовуватися особистим законом особи, на яку покладено виконання. Таку позицію відтворено і в законодавчих актах багатьох держав, у тому числі України. Необхідно

проаналізувати положення Закону України «Про міжнародне приватне право» щодо колізійного регулювання договірних зобов'язань за участю іноземного елемента. Студентам слід визначити поняття, елементи та форму, порядок укладання зовнішньоекономічного договору (контракту). Зокрема слід звернути увагу на те, що особливі вимоги висуває український законодавець до форми зовнішньоекономічного договору. Також варто зазначити, що у міжнародному приватному праві при визначенні змісту договору значну роль відіграє принцип автономії волі сторін, закріплений у правових системах більшості країн світу.

У праві різних країн існують різні положення, які регулюють купівлю-продаж товарів і суттєво розрізняються за своїм змістом, що надзвичайно ускладнює правове регулювання цих відносин. Виходячи з теорії і практики міжнародного приватного права, доктринальних підходів та внутрішнього законодавства держав, слід визначити такі особливості, що притаманні даній категорії договорів: договір міжнародної купівлі-продажу товарів – це угода суб'єктів міжнародного приватного права, спрямована на встановлення, зміну і припинення прав та обов'язків у сфері міжнародної купівлі-продажу товарів; дії суб'єктів міжнародного приватного права у сфері міжнародної купівлі-продажу товарів мають комерційний характер; комерційні підприємства суб'єктів договірних відносин з міжнародної купівлі-продажу товарів на момент укладення договору знаходяться в різних державах. Слід зазначити, що правова регламентація відносин, що виникають з приводу укладення, зміни та розірвання даної категорії договорів, здебільшого відбувається у міжнародно-правових актах. Найбільш значущими серед них є Конвенція ООН про договори міжнародної купівлі-продажу товарів, прийнята в 1980 р. у Відні, та Конвенція ООН про позовну давність у міжнародній купівлі-продажу товарів, прийнята в 1974 р. у Нью-Йорку. Україна є учасницею обох цих Конвенцій. В межах другого питання необхідно ознайомитися та проаналізувати положення вищевказаних Конвенцій. Також студентам необхідно охарактеризувати роль міжнародних звичаїв у міжнародній торгівлі та торговельному мореплаванні (Офіційні правила тлумачення торговельних термінів Міжнародної торгової палати (ІНКОТЕРМС) 1936 року (у ред. 2000 року), Уніфіковані правила по інкасо 1979 року (у ред. 1995 року), Уніфіковані правила і звичаї для документарних акредитивів (у ред. 2007 року) та ін.). Вивчаючи третє питання теми, варто зауважити, що міжнародна торгівля являє собою механізм, що забезпечує вдосконалення виробництва в інтересах національних економік країн світу. Саме тому світове господарство не може функціонувати без узгоджених та скоординованих дій держав щодо світового економічного розвитку в цілому. Реалізація цих завдань обумовила необхідність створення світової торговельної системи, яка б дала змогу врегулювати і впорядкувати норми та правила міжнародної торгівлі. Таку систему були створено 15 квітня 1994 року – делегації 147 країн світу і 30 міжнародних організацій заснували Світову Організацію Торгівлі. Необхідно надати загальну характеристику основним правовими документами в сфері міжнародної торгівлі, зокрема: Марракеська угода про заснування СОТ 1994 року, Генеральна угода з тарифів і торгівлі (ГАТТ – 1994) 1994 року, Генеральна угода про торгівлю послугами (ГАТС) 1994 року, Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (ТРИПС) 1994 року, Угода про технічні бар'єри в торгівлі (ТБТ) 1994 року.

Слід визначити, що міжнародними вважаються перевезення пасажирів і вантажу між двома або декількома державами. Особливістю міжнародних транспортних відносин є наявність іноземного елемента: перевезення виконується за кордон, отже, процесу переміщення притаманний іноземний елемент. Характерною рисою таких перевезень є те, що основні питання цього виду діяльності регулюються міжнародними угодами (транспортними конвенціями). Факт укладення договору перевезення, який передбачає перетинання кордонів країни, є саме тією ознакою, в якій виявляється «іноземний елемент». Норми як внутрішньодержавних, так і міжнародних документів підкреслюють необхідність укладення договору перевезення. Зараз основним джерелом правового регулювання міжнародних перевезень пасажирів та їх багажу, вантажів є міжнародні угоди. Багато із них охоплюють усі або декілька видів транспорту. Наприклад, такою є Конвенція ООН про міжнародні змішані перевезення вантажів від 24 травня 1980 р. Крім міжнародних угод, у процесі регулювання міжнародних перевезень велике значення мають внутрішньодержавні акти. В Україні Цивільний кодекс, Повітряний кодекс, Кодекс торговельного мореплавання, закони України «Про залізничний транспорт», «Про автомобільний транспорт». Практика міжнародних

перевезень визначила найбільш поширені колізійні прив'язки. Серед них – закон місця відправлення товару, закон місця заподіяння шкоди, особистий закон перевізника та ін. Крім того, правова регламентація міжнародних перевезень тісно пов'язана з діяльністю міжнародних організацій. У межах розглядуваного питання студентам необхідно дати загальну характеристику міжнародні морським перевезенням (Конвенція ООН про морське перевезення вантажів 1978 року), міжнародним залізничним перевезенням (Конвенція про міжнародні залізничні перевезення (КОТІФ) 1980 року згідно з текстом Протоколу від 3 червня 1999 року), міжнародним автомобільним перевезенням (Конвенція про договір міжнародного автомобільного перевезення вантажів (КДПВ) 1956 року), міжнародним повітряним перевезенням (Конвенція про уніфікацію деяких правил міжнародних повітряних перевезень 1999 року), міжнародним річковим перевезенням (Будапештська конвенція про договір перевезення вантажів внутрішніми водними шляхами (КПВВ) 2001 року), міжнародним змішаним перевезенням (Конвенція ООН про міжнародні змішані перевезення вантажів 1980 року).

В основі грошового зобов'язання лежить право кредитора вимагати здійснення платежу і обов'язок боржника щодо передачі певної суми грошей. Прикладами грошових зобов'язань в міжнародному приватному праві можуть служити зобов'язання банків з видачі кредитів іноземним позичальникам, зобов'язання іноземних інвесторів щодо здійснення внеску до статутного капіталу певної компанії, платежі за зовнішньоторговельними операціями, фінансування під відступлення грошової вимоги (міжнародний факторинг), грошові перекази за кордон за розпорядженням клієнта банку, сплата суми боргу за векселем, виданим нерезидентом, зобов'язання, що випливають з поручительства чи банківської гарантії тощо. У сучасному світі міжнародні розрахунки здійснюються у безготівковій формі за участю комерційних банків. Найчастіше розрахунки виконуються за допомогою банківського переказу, платіжних доручень, векселів, чеків, відкритого рахунку, авансових платежів, акредитивів та інкасо. Вони регулюються міжнародними документами, банківськими правилами та звичаями ділового обігу. Серед міжнародних конвенцій у цій сфері слід назвати Женевські вексельні конвенції 1930 р., Женевські чекові конвенції 1931 р., Конвенцію про міжнародні векселі 1988 р., Конвенцію ООН про незалежні гарантії та резервні акредитиви 1995р., Конвенцію УНІДРУА про міжнародний факторинг 1988р., Конвенцію УНІДРУА про міжнародний фінансовий лізинг 1988 р. Значну роль у сфері міжнародних розрахунків відіграють уніфіковані міжнародні правила та звичаї, що публікуються Міжнародною торговельною палатою. До них належать Міжнародні правила інтерпретації комерційних термінів. Уніфіковані правила та звичаї для документарних акредитивів 2007 р., Уніфіковані правила щодо інкасо 1995 р., Уніфіковані правила щодо договірних гарантій 1978 р., Уніфіковані правила щодо гарантій на вимогу 1992 р., Уніфіковані правила щодо міжбанківського рамбурсування для документарних акредитивів 1996 р. Крім них, важливими міжнародними документами рекомендаційного характеру є також Правове керівництво ЮНСІТРАЛ з електронного переказу коштів 1987 р. та Типовий закон ЮНСІТРАЛ про міжнародні кредитові перекази 1992 р., які можуть використовуватися учасниками міжнародних розрахунків при здійсненні міжнародних переказів. Студентам слід розкрити зміст та ознаки таких термінів, як акредитив, інкасо, векселі та чеки, банківська гарантія в міжнародних розрахунках.

Недоговірні (позадовірні) зобов'язання – це зобов'язання, які виникають внаслідок дії однієї сторони. Відповідно до Цивільного кодексу України, до недоговірних зобов'язань належать: публічна обіцянка винагороди, вчинення дій в майнових інтересах іншої особи без її доручення, зобов'язання, що виникають внаслідок рятування здоров'я та життя фізичної особи, усунення загрози життю, здоров'ю, майну фізичної особи або майну юридичної особи, зобов'язання щодо відповідальності за завдану майнову та моральну шкоду, про зобов'язання у зв'язку з набуттям, збереженням майна без достатньої правової підстави. Необхідно охарактеризувати види колізійних прив'язок, які застосовуються для визначення статуту позадовірних зобов'язань з іноземним елементом (закон місця заподіяння шкоди; закон країни суду; закон прапора; закон місця реєстрації транспортного засобу; особистий закон сторони (сторін); закон, обраний сторонами (сторонаю) деліктного зобов'язання. Так, у багатьох країнах колізії законів щодо зобов'язань внаслідок спричинення шкоди (delits,

unerlaubte Handlungen, torts) вирішуються на підставі закону місця вчинення делікту (Lex loci delicti commissi). Згадана колізійна прив'язка означає застосування права держави, у якій була вчинена дія чи сталися певні обставини, що стали підставою для вимоги про відшкодування шкоди. Закон місця вчинення правопорушення належить до «жорстких» колізійних прив'язок, тому нині спостерігається тенденція до обмеження його застосування. Поряд з цим колізійним принципом, який залишається основним, застосовують й інші (автономної волі сторін, закон місця настання шкідливих наслідків, особистий закон (громадянства або domiciliu) потерпілого або деліквента, закон спільного громадянства або спільного domiciliu потерпілого та деліквента, закон суду, закон найбільш тісного зв'язку). Також студентам необхідно визначити особливості відшкодування шкоди, завданої іноземною державою.

У зв'язку з розширенням експортно-імпортних відносин за участю українських осіб як юридичних, так і фізичних, інтенсивною інтеграцією України у світову спільноту, в тому числі її вступом у Світову організацію торгівлі, особливе значення набуває інститут представництва. Завжди важливим аспектом залишається вірна кваліфікація набуття та реалізації цивільних прав, виконання обов'язків. Це зумовлює необхідність з'ясувати низку питань теорії представництва і повноваження, зокрема, кваліфікації представництва, довіреності, що розглядаються в контексті представництва у комерційних відносинах, яка в свою чергу є окремим випадком представництва в цілому. Студентам слід звернути увагу на види представництва в міжнародному приватному праві, колізійні й матеріально-правові норми щодо представництва та довіреності. Також при вивченні питання слід визначити, що позовна давність – це строк, у межах якого особа може звернутися до суду з вимогою про захист свого права або інтересу. Колізійні норми щодо врегулювання питань позовної давності містить Закон України «Про міжнародне приватне право», згідно із ст. 35 якого позовна давність визначається правом, яке застосовується для визначення прав та обов'язків учасників відповідних відносин. Відповідно до тієї ж статті вимоги, на які позовна давність не поширюється, визначаються правом України, якщо хоча б один з учасників відповідних відносин є громадянином України або її юридичною особою. Виходячи з того, що норми українського права з питань позовної давності є матеріально-правовими, їх застосування можливо як у випадках, коли право України обрано сторонами у якості права правочину, так і у випадках, коли відсутня угода сторін і його застосування визнається в силу колізійної норми. Ускладнення виникають при застосуванні норм іноземного права, це пов'язано із тим, що законодавство різних країн містить норми, в яких не співпадають ні тривалість строків позовної давності, ні порядок їх обчислення. До того ж в країнах континентальної системи права позовна давність кваліфікується як інститут матеріального права, коли законодавство англо-американської правової системи відносить його до процесуального права. Також до значної невизначеності у правовому регулюванні призводить розрізненість та недостатня кількість джерел інформації про норми іноземного законодавства щодо тривалості строків позовної давності. Так, наприклад, у Великій Британії встановлено загальний строк позовної давності у шість років, у Франції, Швейцарії та Італії – десять років, у Німеччині – тридцять років.

Семінарське заняття 7

Тема 7. Шлюбно-сімейні відносини в міжнародному приватному праві

Питання для усного опитування та дискусії

- 7.1 Особливості правового регулювання шлюбно-сімейних відносин у праві різних держав.
- 7.2. Колізійне регулювання укладання та розірвання шлюбу в міжнародному приватному праві.
- 7.3. Майнові відносини подружжя в міжнародному приватному праві.
- 7.4. Міжнародне усиновлення та його наслідки. Права та обов'язки батьків та дітей у міжнародному приватному праві.
- 7.5. Правове регулювання опіки і піклування в міжнародному приватному праві.
- 7.6. Аліментні зобов'язання в міжнародному приватному праві.

Виконання студентами тестових завдань з питань теми заняття.

Методичні вказівки

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми, є: шлюб, сім'я, подружжя, суб'єкти сімейних правовідносин, спорідненість, підстави недійсності шлюбу, кровне споріднення, моральні засади суспільства, традиції, звичай.

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми студенту варто особливу увагу зосередити на таких аспектах:

На регулювання шлюбно-сімейних відносин дуже сильний вплив справляють історичні традиції, релігійні настанови, місцеві звичаї, соціально-економічні та побутові особливості та ін., що й породжує специфічну регламентацію цих відносин. Відмінним у різних державах є і співвідношення норм різного характеру. Так, однакова за змістом норма у різних спільнот може бути закріплена як норма етична, релігійна чи правова, крім того, різні нормативні чинники набувають різного значення у різних культурах (наприклад, у мусульманських державах переважає вплив релігійних норм, в інших (Японія, Китай) – етично-світоглядних традиційних норм, у європейських – правових норм). Підставою виникнення колізій у галузі шлюбно-сімейних відносин є застосування у різних державах різного правового регулювання однакових фактичних обставин, отже необхідно розглянути вимоги щодо дійсності шлюбу у різних країнах (матеріальні або вимоги щодо осіб, які укладають шлюб – шлюбний вік, стать, наявність і ступінь споріднення, добровільна згода на шлюб сторін, їх батьків чи осіб, відсутність попереднього розірвання шлюбу, стан здоров'я та ін.; формальні або вимоги до процедури укладання шлюбу). Також студентам слід зупинитися на особливостях, що стосуються припинення та розірвання шлюбу.

Щодо підстав укладання шлюбу на території України, укладання шлюбу за кордоном, укладання шлюбу в консульській установі або дипломатичному представництві. Крім того, необхідно визначити основні типи колізійних прив'язок, що застосовуються у сфері сімейних відносин: право місця укладення шлюбу; закон громадянства подружжя; закон країни постійного місця проживання дитини; закон громадянства усиновлення; закон суду. Варто пам'ятати, що у сфері колізійного регулювання сімейних відносин головним і найбільш поширеним є принцип особистого закону. Усі найбільш важливі питання регулювання сімейних відносин вирішуються за особистим законом учасників цих відносин, що зумовлюється тісним зв'язком сімейних відносин, по-перше, з особистим статусом людини, обсягом її правосуб'єктності, і, по-друге, з соціокультурною традицією. Тому цілком виправданим є відсилання до правової системи, до якої належать учасники сімейних відносин. Специфіка міжнародного приватноправового регулювання полягає у необхідності в більшості випадків встановлення спільного особистого закону подружжя. Окремим питанням у сфері регулювання шлюбно-сімейних відносин, яке потребує уваги, є визнання шлюбів, укладених за кордоном, та визнання розірвання шлюбу, що мало місце за кордоном.

Подружжя може бути суб'єктом майнових відносин, у тому числі відносин власності, як на загальних цивілістичних засадах, так і на спеціальних умовах, визначених наперед фактом перебування їх у шлюбі. Породження шлюбом майнових відносин подружжя є загальновизнаним фактом. При цьому найбільш істотно виявляються особливості тих майнових відносин подружжя, які складаються між ними (внутрішні відносини). Ці особливості визначаються переважно нормами сімейного законодавства окремих держав. Правові системи різних держав містять суттєві відмінності щодо визначення правового режиму майна подружжя.

За наявності правозгідності міжнародного усиновлення зачіпаються інтереси декількох осіб, які є громадянами різних держав, або осіб, які проживають на території різних держав. У праві цих держав можуть закріплюватись різні, навіть протилежні погляди на усиновлення. Ці розбіжності зумовлюються насамперед різними цілями, що поставлені перед інститутом усиновлення у цих державах. Варто звернути увагу на особливості колізійного регулювання відносин з усиновлення в міжнародному приватному праві, провадження діяльності з

усиновлення та здійснення нагляду за дотриманням прав усиновлених дітей в Україні, прав та обов'язків батьків та дітей у міжнародному приватному праві.

Варто зауважити, що опіка та піклування – це приватноправовий інститут, спрямований на забезпечення особистих немайнових і майнових прав та інтересів певних категорій осіб – малолітніх та неповнолітніх, повнолітніх осіб, які за станом здоров'я чи з інших причин не можуть самостійно (повністю або частково) здійснювати свої права і виконувати обов'язки. Крім того, опіка може встановлюватися і стосовно майна. Таке розуміння опіки та піклування передбачене законодавством України. Подібне регулювання трапляється також і в законодавствах іноземних країн. В одних країнах мова йде, як і в Україні, про опіку та піклування, в інших, це може об'єднуватися в поняття опіка або існують аналогічні інститути. Попри спільну мету існування інституту опіки та піклування, законодавство окремих країн має суттєві особливості в питаннях встановлення опіки та піклування стосовно певних категорій осіб, підстав та порядку встановлення, призначення опікуна та піклувальника, визнання недійсними та припинення опіки та піклування. У тому випадку, коли відносини опіки та піклування ускладнені іноземним елементом, виникає питання про право, яке буде застосовуватися до регулювання цих відносин, що значною мірою зумовлено складністю уніфікації матеріально-правового регулювання у цій сфері.

Загальновизнаними у міжнародному приватноправовому регулюванні є обов'язок батьків утримувати своїх неповнолітніх чи повнолітніх непрацездатних дітей, які потребують матеріальної допомоги, та кореспондуючий обов'язок повнолітніх дітей піклуватися про своїх батьків і утримувати непрацездатних батьків, що потребують допомоги. У разі ухилення від виконання цього обов'язку кошти на утримання можуть бути стягнуті у судовому порядку. Закон України «Про міжнародне приватне право» закріплює, що права та обов'язки батьків і дітей визначаються особистим законом дитини або правом, яке має тісний зв'язок із відповідними відносинами і якщо воно є більш сприятливим для дитини (ст. 66). Відповідно до ст. 67 цього Закону зобов'язання щодо утримання, які виникають із сімейних відносин, крім випадків, передбачених ст. 66 цього Закону, регулюються правом держави, в якій має місце проживання особа, яка має право на утримання. Якщо дана особа не може одержати аліменти відповідно до вказаного права, застосовується право їхнього спільного особистого закону. Якщо це неможливо і за останнім правом, то застосовуватиметься право держави, в якій особа, яка зобов'язана надати утримання, має місце проживання. Окрему норму присвячено розв'язанню колізійної проблеми щодо утримання родичів та інших членів сім'ї (крім батьків та дітей) (ст. 68). Відповідно до закону вимога про утримання вказаних осіб не може бути задоволена, якщо відповідно до права місця проживання особи, яка зобов'язана надати утримання, такого зобов'язання про утримання не існує. Важливу роль у регулюванні аліментних зобов'язань відіграють міжнародні конвенції та договори про правову допомогу. При висвітленні розглядуваного питання слід визначити особливості правового регулювання аліментних зобов'язань в міжнародному приватному праві, зокрема, порядку стягнення аліментів з батьків, які виїжджають за кордон на постійне місце проживання

Семінарське заняття 8

Тема 8. Трудові та спадкові відносини в міжнародному приватному праві.

Питання для усного опитування та дискусії

- 8.1. Колізійне та міжнародно-правове регулювання трудових відносин в міжнародному приватному праві. Роль Міжнародної організації праці у регулюванні трудових відносин у міжнародному приватному праві.
- 8.2. Працевлаштування іноземців в Україні.
- 8.3. Трудові права українських громадян за кордоном.
- 8.4. Правове регулювання праці співробітників міжнародних та міжурядових організацій.
- 8.5. Колізійне та міжнародно-правове регулювання спадкових відносин у міжнародному приватному праві. Роль і значення договорів про правову допомогу в справах щодо спадкування за кордоном.

8.6. Спадкові права іноземців в Україні та громадян України за кордоном. Роль дипломатичних представництв і консульських установ України за кордоном у сфері захисту спадкових прав громадян України.

8.7. Правовий режим відумерлої спадщини у міжнародному приватному праві.

Аудиторна письмова робота

Виконання студентами тестових завдань з питань теми заняття.

Методичні вказівки

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми, є: міжнародне приватне трудове право, міжнародні трудові правовідносини, принцип автономії волі; закон місця укладення договору; закон місця виконання трудової функції, колізії законів, міжнародний співробітник, трудовий контракт, спадкування, спадкова маса, заповіт, спадкодавець, спадкоємець, відумерла спадщина.

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми студенту варто особливу увагу зосередити на таких аспектах:

Проблемам правового регулювання «транскордонної» трудової діяльності велика увага приділяється як на міждержавному рівні, так і на рівні національному. Законодавством переважної більшості держав право їх громадян на виїзд за кордон з метою працевлаштування нічим не обмежується. Деякі країни стимулюють виїзд громадян за кордон шляхом підписання дво- і багатосторонніх договорів. Кожна держава встановлює власний порядок в'їзду на її територію іноземних громадян. Багато країн світу обмежують в'їзд іноземців шляхом одержання спеціального дозволу на отримання роботи (наприклад, такі дозволи вимагаються за законодавством Німеччини, Франції, Вели Британії, США, Австрії та інших держав). Крім того, деякі країни встановлюють щорічні квоти на в'їзд іноземців з метою працевлаштування (США, Австрія, Швеція та ін.). Додатково окремі держави приймають спеціальне законодавство, регулює трудові відносини на спільних підприємствах та у вільних економічних зонах, наприклад, Закон КНР про спільні підприємства з китайським та іноземним капіталом 1979 р. Студентам необхідно розкрити зміст поняття «міжнародний трудовий мігрант», типи міжнародних мігрантів, визначити роль двосторонніх договорів, універсальних і глобальних міжнародних організацій у сфері міграційних процесів та працевлаштування іноземців. Також, варто звернути увагу на основні типи колізійних прив'язок, які застосовуються при регулюванні міжнародних трудових відносин, зокрема закон місця роботи, вільний вибір права (автономія волі), закон місцезнаходження роботодавця, закон країни укладення угоди про найм. При вивченні першого питання слід зазначити, що міжнародно-правове регулювання трудової міграції – це встановлена міжнародними договорами (актами) система стандартів відносно регулювання трудової міграції, яку держава, що приєдналася до відповідного договору (ратифікувала його), використовує в національному законодавстві. Сучасна міжнародно-правова регламентація міграційних процесів розвивається частіше за все як договірне право. Джерелом міжнародно-правової регламентації міграційних процесів стає вся сукупність міжнародних угод, які регулюють міграційні процеси незалежно від географічного охоплення та кількості учасників. Тому ця проблема стала предметом багатосторонніх, двосторонніх договорів та угод держав, вона перебуває в полі зору універсальних і регіональних міжнародних організацій. Студентам слід звернути увагу на положення таких міжнародно-правових актів, як: Загальна декларація прав людини 1948 р., Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права 1966 р., Конвенція про захист прав працівників-мігрантів і членів їх сімей 1990 р. Також необхідно проаналізувати роль Міжнародної організації праці у регулюванні трудових відносин у міжнародному приватному праві.

Щодо працевлаштування іноземців в Україні, необхідно звернути увагу на те, що в Україні діє законодавство, яке в цілому прирівнює трудові права іноземців до прав громадян України у цій сфері. Праця іноземців регулюється в першу чергу Конституцією України, а також КЗпП України, де в ст. 8 закріплено норму про те, що трудові відносини громадян України, які працюють за її межами, а також трудові відносини іноземних громадян регулюються законодавством держави, в якій здійснюється працевлаштування (наймання)

працівника, і міжнародними договорами України. У ст. 8¹ КЗпП України визначено співвідношення міжнародних договорів про працю і законодавства України, а саме: якщо міжнародним договором або міжнародною угодою, в яких бере участь Україна, встановлено інші правила, ніж ті, що їх містить законодавство України про працю, то застосовуються правила міжнародного договору або міжнародної угоди. Студентам необхідно визначити основні категорії іноземних громадян за різними категоріями, випадки, коли трудові відносини іноземців та осіб без громадянства не регулюються правом України; принцип національного режиму іноземців в галузі трудових відносин; винятки з національного режиму іноземців у сфері трудових відносин; принципи дозвільного порядку працевлаштування іноземців в Україні; спеціальні випадки праці іноземців в Україні, які зазначені в Законі України «Про міжнародне приватне право».

У більшості випадків громадяни України працюють в іноземних наймачів за кордоном за трудовим договором. Під час улаштування на роботу трудові відносини виникають і регулюються трудовим законодавством відповідної іноземної держави. Доступ до праці постійно проживаючого громадянина України, обсяг його трудових прав і обов'язків залежать від права конкретної країни (зокрема, від норм, що визначають правовий статус іноземців) і чинного в цій країні трудового права. Вітчизняне законодавство громадян у галузі праці в даному разі не діє. Однак для громадян України, що постійно проживають за кордоном, під час повернення їх на батьківщину слід передбачити правові гарантії щодо пенсійного та соціального забезпечення, зараховувати стаж роботи за кордоном до загального стажу, що надає їм право на різні соціальні виплати.

У межах розглядуваного питання необхідно розкрити особливості праці громадян України у закордонних дипломатичних установах України, праці громадян України за кордоном за контрактом з українським роботодавцем, особливості короткотермінових відряджень громадян України за кордон. Також слід розглянути питання ліцензування діяльності, пов'язаної із працевлаштуванням громадян України за кордоном, пенсійного забезпечення громадян України, які знаходяться за кордоном і іноземців, які знаходяться в Україні.

Трудові відносини між міжнародною і міжурядовою організацією та її персоналом незалежно від категорії та громадянства регулюються виключно положеннями та правилами про персонал і не підпадають під сферу дії норм національного трудового права. Це обґрунтовується тим, що міжурядова організація, яка є суб'єктом міжнародного приватного права, користується повною автономією щодо розгляду питань, які стосуються її внутрішньої діяльності. Отже, організація має особливий характер правосуб'єктності, на нього не впливатиме ні місце укладення угоди, ні місце виконання співробітником своїх обов'язків. Студентам слід розкрити особливості розгляду трудових спорів ООН та її спеціалізованих установ Адміністративним трибуналом ООН.

Необхідно зауважити, що спадкове прав – це сукупність норм, які регулюють відносини, пов'язані з переходом прав та обов'язків померлого до інших осіб. Інститут спадкування в системах загального та континентального права розглядається по-різному: у першому випадку – як система норм, що регулюють відносини, пов'язані з виконанням адміністратором (або виконувачем заповіту) функцій особистого представника померлого; у другому – як система норм, що регулюють правонаступництво, де права та обов'язки померлого переходять безпосередньо до спадкоємців. Студентам необхідно визначити особливості спадкування за законом та спадкування за заповітом у міжнародному приватному праві, випадки, коли особи не мають права на спадкування ні за заповітом, ні за законом у різних країнах. Готуючись до питання щодо міжнародно-правового регулювання спадкових відносин студентам необхідно проаналізувати універсальні та регіональні міжнародно-правові документи, які регулюють відносини у сфері спадкування, зокрема такі, як: Гаазька конвенція про право, яке підлягає застосуванню до спадкового майна 1989 р., Гаазька конвенція про міжнародне управління спадковим майном 1973 р., Гаазька конвенція про колізії законів стосовно форми спадкових розпоряджень 1961 р., Вашингтонська конвенція про форму міжнародного заповіту 1973 р., Кодекс міжнародного приватного права 1928 р. (Кодекс Бустаманте), Конвенція країн СНД про правовому допомогу та правові відносини по цивільних, сімейних та кримінальних справах 1993 р. (Мінська конвенція). У межах розглядуваного питання варто також зауважити, що

характерними рисами договорів про правову допомогу у спадкових справах є те, що: 1) майже всі вони надають національний режим громадянам іншої сторони у спадкових міжнародних відносинах щодо здатності до складання заповіту і здатності одержувати майно та права; 2) договори виходять із розщеплення спадкування згідно з категоріями майна, яке спадкується, тобто сповідується принцип дуалізму, коли до рухомого майна застосовується закон громадянства чи закон постійного місця проживання, а до нерухомого – закон місця його знаходження; 3) форма заповіту майже завжди визначається за законом громадянства спадкодавця на момент смерті чи на момент місця складення заповіту.

Зміст спадкових прав іноземців в Україні, особливості принципу національного режиму іноземців в Україні у сфері спадкових відносин, особливості спадкування рухомого та нерухомого майна. Відповідно до ст. 70 Закону України «Про міжнародне приватне право» спадкові відносини регулюються правом держави, у якій спадкодавець мав останнє місце проживання, якщо спадкодавцем не обрано у заповіті право держави, громадянином якої він був (закон місця проживання спадкодавця). Тобто в разі смерті іноземного спадкодавця, останнім місцем проживання якого була Україна, спадкові відносини мають бути врегульовані українським законодавством. Поняття місця проживання фізичної особи міститься у ст. 29 ЦКУ, згідно з якою місцем проживання є місце, у якому фізична особа проживає постійно, переважно або тимчасово. Також слід звернути увагу на права громадян України за кордоном. Так, українські громадяни можуть виступати спадкоємцями певної черги при спадкуванні за законом і мають право на одержання спадкової частки у разі відкриття спадщини за кордоном за законом держави, в якій відкрилася спадщина. Крім того, необхідно розкрити зміст принципу взаємності у сфері спадкових відносин та роль дипломатичних представництв і консульських установ України за кордоном у сфері захисту спадкових прав громадян України.

При спадкуванні майна в будь-якій державі світу можлива така правова ситуація, за якої на спадкове майно, що залишилося після смерті спадкодавця, ніхто із спадкоємців не претендує. Таке майно називається відумерлим. В Україні правовий режим відумерлої спадщини врегульовано ст. 1277 ЦК України.

Варто зазначити, що у різних правових системах існують дві різні концепції права держави на спадкування відумерлого майна – концепція «права окупації» та концепція «права спадкування». Різний правовий режим, як правило, передбачено при переході до держави різних категорій майна. Так, рухоме відумерле майно передається державі, громадянином якої був спадкодавець (особистий закон спадкодавця), а нерухоме – за будь-яких умов переходить до держави, на території якої воно знаходиться (закон місцезнаходження речі). Отже, доля відумерлого майна залежить: 1) від того, якої концепції його переходу додержується конкретна держава; 2) від місцезнаходження спадкової маси; 3) від належності майна до рухомого чи нерухомого.

Семінарське заняття 9

Тема 9-10. Міжнародний цивільний процес та міжнародний цивільний арбітраж у міжнародному приватному праві

Питання для усного опитування та дискусії

9.1. Поняття міжнародного цивільного процесу та його джерела. Правило «закону суду» (lex fori).

9.2. Правовий статус іноземних осіб в українському цивільному процесі.

9.3. Міжнародна підсудність (юрисдикція) цивільних справ з іноземним елементом: поняття, види та способи визначення.

9.4. Іноземні судові доручення.

9.5. Здійснення нотаріальних дій у справах з іноземним елементом. Поняття легалізації. Апостиль.

9.6. Поняття, правова природа, види та джерела міжнародного комерційного арбітражу.

9.7. Міжнародно-договірна уніфікація комерційного арбітражу. Міжнародні регламенти. Арбітражний регламент ЮНСІТРАЛ.

9.8. Арбітражна угода і компетенція міжнародного комерційного арбітражу.

9.9. Порядок розгляду справ у міжнародному комерційному арбітражі. Визнання і виконання іноземних арбітражних рішень в Україні.

Аудиторна письмова робота

Виконання студентами тестових завдань з питань теми заняття.

Методичні вказівки

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми, є: міжнародний цивільний процес, міжнародна підсудність, позивач у міжнародному приватному праві, відповідач у міжнародному приватному праві, іноземне судове доручення, екзекватура, легалізація, апостиль, міжнародний комерційний арбітраж, інституційний міжнародний комерційний арбітраж, арбітраж ad hoc, третейське судочинство, арбітражна угода, судові дебати, мирова угода, обов'язковість рішень міжнародного комерційного арбітражу, міжнародний регламент.

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми студенту варто особливу увагу зосередити на таких аспектах:

Під міжнародним цивільним процесом розуміють систему правових норм щодо порядку розгляду і вирішення національним судом цивільної справи, ускладненої іноземним елементом, порядку здійснення процесуальних дій і виконання судових рішень, доручень і постанов інших органів іноземної держави. Необхідно окреслити особливості міжнародного цивільного процесу, перелік питань, які відносять до компетенції міжнародного цивільного процесу тощо. Також варто звернути увагу та охарактеризувати джерела міжнародного цивільного процесу: 1) норми національного законодавства: Конституція України (ст. 6); Цивільний процесуальний кодекс України; закони України: «Про міжнародне приватне право», «Про міжнародний цивільний процес», «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства», «Про біженців», «Про правовий статус закордонних українців», «Про дипломатичні ранги України», «Про дипломатичну службу», «Про міжнародні договори України», «Про визнання та виконання в Україні рішень іноземних судів», «Про нотаріат та ін.; підзаконні нормативно-правові акти: укази Президента України, постанови Кабінету Міністрів України тощо; 2) міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, що, відповідно до Конституції України, складають частину національного законодавства (зокрема, Конвенція з питань цивільного процесу від 1 березня 1954 р., Конвенція про вручення за кордоном судових та позасудових документів у цивільних або комерційних справах від 15 листопада 1965 р., Конвенція про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах від 22 січня 1993 р. тощо. Важливу роль відіграють двосторонні договори про правову допомогу, укладені між державами. У них визначені спеціальні норми про підсудність окремих категорій справ, де передбачається застосування комбінованих критеріїв: громадянства, місця проживання сторін, місцезнаходження майна. Також студентам необхідно розкрити зміст правила «закону суду» (lex fori).

З метою визначення правового статусу іноземних осіб в українському цивільному процесі слід звернути увагу на те, що міжнародні договори закріплюють принцип надання іноземцям та особам без громадянства захисту цивільних прав на засадах національного режиму, тобто іноземні особи мають право звертатися до судів України і користуються процесуальними правами для захисту своїх порушених або оспорюваних прав та інтересів, що охороняються законом, нарівні з громадянами та юридичними особами нашої держави. Додатково варто визначити особливості цивільної процесуальної правоздатності та дієздатності іноземців в Україні.

Необхідно розкрити поняття міжнародної підсудності, тобто визначення компетенції національного суду конкретної держави з приводу розгляду і вирішення цивільної справи, ускладненої іноземним елементом. Також слід зазначити, що у кожній державі створена своя система судів, яка відрізняється як за юрисдикцією, так і за інстанційністю. Саме тому визначення підсудності спорів з іноземним елементом ускладнюється необхідністю ознайомлення із законодавством іншої держави ще в момент вирішення питання, до якого суду спрямувати свої вимоги. Варто звернути увагу на те, що визначення підсудності справ з іноземним елементом залежить від категорії спору. Необхідно охарактеризувати види (загальна,

альтернативна, договірна, виключна) міжнародної підсудності цивільних справ з іноземним елементом.

Разом з тим, витребування і одержання доказів від іноземних установ, а також виконання окремих процесуальних дій на території іншої держави можливі в порядку надання правової допомоги. Відповідно до статті 80 Закону України «Про міжнародне приватне право» у разі якщо при розгляді справи з іноземним елементом у суду виникне необхідність у врученні документів або отриманні доказів, у проведенні окремих процесуальних дій за кордоном, суд може направити відповідне доручення компетентному органу іноземної держави в порядку, встановленому процесуальним законом України або міжнародним договором України.

Також важливим аспектом в межах даного питання є розкриття особливостей правового регулювання надіслання, визнання і виконання, іноземних судових доручень в Україні. Необхідно назвати та охарактеризувати способи направлення доручень. Також варто зауважити, що в Україні можуть бути визнані та виконані рішення іноземних судів у справах, що виникають з цивільних, трудових, сімейних та господарських правовідносин, вироки іноземних судів у кримінальних провадженнях у частині, що стосується відшкодування шкоди та заподіяних збитків, а також рішення іноземних арбітражів та інших органів іноземних держав, до компетенції яких належить розгляд цивільних і господарських справ, що набрали законної сили.

Щодо здійснення нотаріальних дій у справах з іноземним елементом, слід визначити, що найбільш поширеними нотаріальними діями, які пов'язані із міжнародними приватними відносинами, є такі:- посвідчення від імені нерезидента довіреності, яка призначена для виконання відповідних повноважень на території України; посвідчення довіреності в порядку передоручення на підставі довіреності, виданої за кордоном; дії, пов'язані з охороною майна, що залишилося після смерті іноземного громадянина на території України, або майна, яке має одержати іноземний громадянин після смерті громадянина України; видача свідоцтва про право на спадщину щодо такого майна; забезпечення доказів, які необхідні для ведення справ в юрисдикційних органах іноземних держав; посвідчення різноманітних цивільних та сімейно-правових договорів за участю іноземних осіб; засвідчення справжності підпису на Заяві про надання згоди на тимчасовий виїзд неповнолітньої дитини за кордон; засвідчення вірності перекладу договору, укладеного за кордоном. Студентам необхідно визначити основні міжнародно-правові акти та нормативно-правові акти внутрішнього (національного) законодавства, що регулюють здійснення нотаріальних дій з іноземним елементом. Також слід зупинитися на особливостях оформлення нотаріальних актів, призначених для дії за кордоном та прийняття нотаріусами документів, які складено за кордоном. Крім того, студентам слід розкрити поняття легалізації та апостилю.

Терміном «міжнародний комерційний арбітраж» позначають три взаємопов'язаних поняття, які відображують різні аспекти цього явища: по-перше, під міжнародним комерційним арбітражем розуміють орган, завданням якого є вирішення міжнародних комерційних спорів; по-друге, цей термін означає процедуру (механізм, порядок) вирішення спорів; по-третє, міжнародним комерційним арбітражем називають конкретний склад арбітражу, що вирішує певний спір. Слід зазначити, що у доктрині питання про правову природу міжнародного комерційного арбітражу в цілому вирішувалося по-різному. В юридичній літературі сформувалося чотири основні теорії з цього питання: «договірна» («консенсуальна», «цивільно-правова», «матеріальна»), «процесуальна», «змішана» та «автономна», які студентам слід охарактеризувати в межах шостого питання. Крім того, слід звернути увагу на види міжнародного комерційного арбітражу (інституційний міжнародний комерційний арбітраж і випадковий арбітраж (ad hoc)). Щодо питання джерел міжнародного комерційного арбітражу, то варто зауважити, що регулювання діяльності міжнародного комерційного арбітражу здійснюється на двох рівнях: міжнародному та національному. Серед міжнародних можна виділити три типи актів: міжнародні багатосторонні конвенції, двосторонні міжнародні договори, міжнародні документи ненормативного характеру. Студентам слід визначити основні міжнародно-правові акти та нормативно-правові акти внутрішнього (національного) законодавства, що регулюють діяльність міжнародного комерційного арбітражу.

Щодо міжнародно-договірної уніфікації комерційного арбітражу слід визначити, що по мірі розповсюдження міжнародного комерційного арбітражу зростала необхідність його правової регламентації. В першу чергу це знайшло своє відображення в укладенні двохсторонніх договорів й угод, що містять положення про арбітраж. Особливо ж слід відмітити колективні зусилля держав в плані міжнародно-договірної уніфікації питань арбітражу в багатосторонніх угодах на регіональному або універсальному рівні. У міжнародно-правовій практиці вперше норми про визнання та приведення до виконання арбітражних рішень були включені у Конвенцію про компетентність судів і про приведення до виконання рішень з цивільних справ, укладену між Францією і Швейцарією 15 червня 1869 р. Студентам слід назвати та проаналізувати основні міжнародно-правові договори, які містять положення про міжнародний комерційний арбітраж.

Разом з тим, предметно слід визначити поняття компетенції міжнародного комерційного арбітражу та арбітражної угоди, їх характерні риси. Варто пам'ятати, що процесуально-правовим наслідком укладення арбітражної угоди є виключення юрисдикції державного суду щодо конкретної справи і можливість сторін звернутися до арбітражу з вимогою розглянути спір. Таким чином, позитивний ефект укладення дійсної арбітражної угоди полягає в тому, що ця угода зобов'язує сторони передавати спори, що виникли між ними, на розгляд арбітражу, і є основою повноважень арбітрів. Негативний ефект проявляється в тому що наявність арбітражної угоди запобігає розгляду державним судом позовів, предмет яких охоплюється арбітражною угодою, оскільки сторони, підпорядковуючи спір юрисдикції арбітражу, тим самим виключають його з підсудності державних судів як своєї, так і інших країн.

Доцільно розкрити загальну характеристику арбітражного розгляду справ, а також визнання і виконання іноземних арбітражних рішень в Україні. Слід ознайомитися та проаналізувати положення Конвенції про визнання та виконання іноземних арбітражних рішень 1958 року, Закону України «Про міжнародний комерційний арбітраж» від 24.02.1994 року.

1.4. Самостійна робота студентів

Специфікою здійснення самостійної роботи при вивченні зазначеного курсу виступає, насамперед, комплексне та ґрунтовне використання літературних (наукових і нормативних) й інших інформаційних джерел. Основні форми самостійної роботи студентів, які пропонуються: формулювання відповідей на теоретичні запитання; складення тематичних схем; проведення порівняльного аналізу правових явищ тощо.

До кожної теми пропонуються завдання для самостійної роботи і самоконтролю студентів, підготовка відповідей на які є обов'язковою. Здобувачу вищої освіти за участь у конференції за тематикою, пов'язаною з навчальною дисципліною зараховується 10 балів за самостійну роботу.

Тема 1-2 Загальна характеристика та джерела міжнародного приватного права

Завдання 1. Складіть перелік основних законодавчих актів України, що регулюють приватноправові відносини, ускладнені іноземним елементом.

Питання для самоконтролю

- 1) Які фактори впливають на розвиток міжнародного приватного права?
- 2) Як слід трактувати зміст термінів «міжнародне» та «приватне» в понятті терміну «міжнародне приватне право»?
- 3) Яке місце посідає міжнародне приватне право в системі права України?
- 4) Що слід розуміти під поняттям «іноземний елемент»?
- 5) В чому полягають спільні та відмінні риси міжнародного приватного та міжнародного публічного права?
- 6) Які точки зору були вказані з приводу віднесення міжнародного приватного права до міжнародного публічного або окремих галузей національного права?

- 7) Як співвідносяться «міжнародний цивільний процес» і «міжнародне приватне право»?
- 8) Наведіть ознаки звичаю, чим він відрізняється від узвичаєння?
- 9) Визначте місце судової практики та прецедентного права у системі джерел міжнародного приватного права.
- 10) Яку роль відіграє уніфікація в міжнародному приватному праві. Які форми уніфікації ви знаєте?

Тема 3. Загальні засади правозастосування в міжнародному приватному праві

Завдання 1. Відповідно до ч. 2 ст. 8 Закону України «Про міжнародне приватне право» з метою встановлення змісту норм іноземного права суд може звернутися до Міністерства юстиції України чи інших компетентних органів та установ в Україні чи за кордоном або залучити експертів.

Питання: Які організації можуть визнаватися компетентними органами та установами? Яка особа може виступати як експерт? У якому порядку Міністерство юстиції України встановлює інформацію про застосовне іноземне право? Якщо зміст норм права іноземної держави в розумні строки не встановлений, незважаючи на вжиті згідно з цією статтею заходи, яке право має застосовуватися?.

Питання для самоконтролю

1. Які елементи складають колізійну норму?
2. Що являє собою множинність колізійних прив'язок?
3. Яку роль відіграють формули прикріплення в практиці міжнародних приватноправових відносин?
4. Що таке гнучкі формули прикріплення, які з них застосовуються відповідно до українського законодавства?
5. В сфері яких відносин найбільш розповсюдженим є принцип «автономії волі сторін» (lex voluntatis)?
6. Що розуміється під поняттями «прихована колізія», «конфлікт кваліфікацій»?
7. Назвіть засоби встановлення змісту іноземного права, передбачені чинним законодавством України.
8. Що таке зворотне відсилання та відсилання до права третьої країни?
9. В чому різниця між застереженням про публічний порядок і обходом закону?
10. Що таке реторсія у міжнародному приватному праві?.

Тема 4. Суб'єкти міжнародного приватного права

Завдання 1. Складіть перелік видів діяльності та занять, якими заборонено займатися іноземцям в Україні відповідно до чинного законодавства, і перелік таких видів діяльності чи занять, щодо яких національне законодавство України встановлює відносно іноземців певні обмеження.

Питання для самоконтролю

1. Що розуміється під поняттям «особистий закон фізичної особи»?
2. Як визначається цивільна дієздатність фізичних осіб в міжнародному приватному праві?
3. В чому полягають особливості правового статусу біженців в Україні?
4. Яке право слід застосовувати при визнанні іноземця безвісно відсутнім або оголошенні померлим?
5. В чому полягають особливості правового статусу громадян України за кордоном?
6. Що таке «особистий закон «національність» юридичної особи» в міжнародному приватному праві і як вона визначається?
7. Коли виникла і в чому сутність теорії контролю як критерію визначення «національності» юридичної особи?
8. В яких організаційно-правових формах можуть створюватися в Україні компанії з іноземним капіталом?

9. Яким чином встановлюється правосуб'єктність іноземних осіб, які не зареєстровані в якості юридичних осіб?
10. У чому сутність теорії обмеженого та абсолютного імунітету держави?

Тема 5. Право власності і право інтелектуальної власності у міжнародному приватному праві.

Завдання 1. Німецька фірма «FDR» отримала у фінському банку кредит на придбання вантажного автомобіля. Згідно з умовами договору право власності на автомобіль зберігалося за банком до погашення кредиту. Автомобіль було зареєстровано у Фінляндії, але через деякий час його перевезено до м. Полтави для використання на будівництві готелю. Хоча автомобіль використовувався фірмою «FDR», він знаходився на технічному обслуговуванні українського автосервісного підприємства. Після завершення будівельних робіт українське підприємство поставило вимогу про відшкодування фірмою «FDR» усіх витрат по технічному обслуговуванню вантажівки, включаючи вартість запасних частин. У зв'язку з відмовою німецької фірми відшкодувати понесені збитки українське автосервісне підприємство залишило вантажівку в себе для забезпечення фінансових вимог. Фінський банк, посилаючись на право власності на автомобіль, звернувся до українського суду з вимогою повернути автомобіль.

Питання: Як вирішити даний спір? Яка колізійна норма регулює речові права на рухоме майно? На підставі якої колізійної норми визначається правовий режим майна у випадку її пересування з однієї країни до іншої? Які правові наслідки має угода про заставу речі, укладена на території однієї країни, при її пересуванні за кордон?

Питання для самоконтролю

- 1) У чому полягають особливості колізійно-правового регулювання відносин власності в міжнародному приватному праві?
- 2) З яких правомочностей складається право власності? Як між собою співвідносяться поняття права розпорядження та права користування майном?
- 3) Як визначається правовий режим майна, що перебуває у дорозі?
- 4) Як співвідносяться майновий та зобов'язальний статuti в межах колізійного регулювання?
- 5) У яких випадках держава набуває право власності у статусі суб'єкта міжнародного приватного права?
- 6) Які об'єкти входять до національної культурної спадщини?
- 7) Якими нормативними актами визначається правове регулювання іноземного інвестування в міжнародному приватному праві?
- 8) Якими нормативними актами визначається правове регулювання відносин щодо цінних паперів у міжнародному приватному праві.
- 9) Як Ви розумієте поняття «право інтелектуальної власності»?
- 10) Яка роль Світової організації торгівлі регулюванні відносин у сфері інтелектуальної власності у міжнародному приватному праві?

Тема 6. Правочини та зобов'язання в міжнародному приватному праві

Завдання 1. Схематично зобразити особливості колізійно-правового та матеріально правового регулювання представництва, довіреності та позовної давності у міжнародному приватному праві.

Питання для самоконтролю

- 1) Визначте сферу дії права, що застосовується до форми та змісту правочину з іноземним елементом.
- 2) Що таке зовнішньоекономічний договір (контракт)? Право якої держави застосовується до визначення форми зовнішньоекономічного договору?
- 3) Наскільки широко принцип автономії волі сторін застосовується в праві України та іноземних країн у сфері зобов'язальних правовідносин.
- 4) Викладіть основні положення Віденської конвенції 1980 р. про міжнародну купівлю-продаж товарів.

- 5) Дайте загальну характеристику угод Світової організації торгівлі у сфері міжнародної торгівлі.
- 6) Визначте поняття та види міжнародних перевезень у міжнародному приватному праві.
- 7) У чому полягають особливості колізійно-правового та матеріально-правового регулювання деліктних зобов'язань?
- 8) Право якої країни має застосовуватися до регулювання відносин із набуття і збереження майна без достатньої правової підстави?
- 9) Дайте визначення понять: акредитив, інкасо, векселі, чеки, банківська гарантія.

Тема 7. Шлюбно-сімейні відносини в міжнародному приватному праві

Завдання 1. Громадянин України П. у 2010 році зареєстрував шлюб з громадянкою Туреччини Л. у м. Миколаїв. Подружнє життя не склалося, і у 2012 році шлюб було розірвано в м. Стамбул за мусульманським обрядом.

Питання: Чи буде визнане розлучення в Україні?

Завдання 2. Громадянка України А. та громадянин Чехії К. уклали шлюбний договір, в якому було зазначено, що майнові відносини подружжя регулюються чеським та українським правом.

Питання: Надайте обґрунтовану юридичну оцінку ситуації.

Питання для самоконтролю

1. Назвіть основні джерела міжнародного сімейного права.
2. У чому полягають особливості правового регулювання укладання та розірвання шлюбу в міжнародному приватному праві?
3. У чому полягають особливості колізійно-правового та матеріально-правового регулювання майнових відносин подружжя у міжнародному приватному праві.
4. Розкрийте зміст поняття «спільний особистий закон подружжя».
5. У чому полягають особливості укладання шлюбу в консульській установі або дипломатичному представництві?
6. У чому полягають особливості визнання шлюбів, укладених за кордоном, та визнання розірвання шлюбу, що мало місце за кордоном?
7. Назвіть підстави визнання шлюбу недійсним у міжнародному приватному праві.
8. У чому полягають особливості правового регулювання опіки і піклування в міжнародному приватному праві?
9. Охарактеризуйте порядок та правові наслідки міжнародного усиновлення.
10. Охарактеризуйте чинне законодавство щодо стягнення аліментів за кордоном.

Тема 8. Трудові та спадкові відносини в міжнародному приватному праві.

Завдання 1. Громадянка Угорщини О., яка працювала за трудовим контрактом в Україні, була відряджена до м. Шанхай у справах компанії-роботодавця. У м. Шанхай Л. захворіла. Через місяць її звільнили за прогул.

Питання: У суді якої країни Л. може оспорити звільнення? Чи має вона право на виплату соціальної допомоги у зв'язку з хворобою і відповідно до права якої держави?

Питання для самоконтролю

1. У чому полягають особливості колізійно-правового регулювання трудових відносин у міжнародному приватному праві?
2. Охарактеризуйте порядок працевлаштування іноземних громадян в Україні.
3. Дайте характеристику трудових прав громадян України за кордоном.
4. У чому полягають особливості правового регулювання праці співробітників міжнародних та міжурядових організацій.
5. Визначте роль Міжнародної організації праці у регулюванні трудових відносин у міжнародному приватному праві.
6. У чому полягають особливості колізійно-правового регулювання спадкових відносин у міжнародному приватному праві?

7. Визначте роль дипломатичних представництв і консульських установ України за кордоном у сфері захисту спадкових прав громадян України.
8. Визначте роль і значення договорів про правову допомогу в справах щодо спадкування за кордоном.
9. У чому полягають особливості спадкування за законом та за заповітом у міжнародному приватному праві.
10. Охарактеризуйте правовий режим відумерлої спадщини у міжнародному приватному праві.

Тема 9-10. Міжнародний цивільний процес та міжнародний цивільний арбітраж у міжнародному приватному праві

Завдання 1. На розгляді українського господарського суду знаходилося доручення, видане в Угорщині юридичною особою українському представнику на ведення справ в суді. На довіреності був відсутній апостиль, що засвідчує підпис генерального директора фірми, що видала доручення. Суд дійшов висновку, що повноваження особи щодо підпису позовної заяви не підтверджені, зважаючи на неналежне оформлення довіреності, і що позов підлягає залишенню без розгляду згідно з п. 1 частини першої ст. 63 ГПК України.

Питання: Чи правильне рішення прийняв суд? На яких документах повинен проставлятися апостиль? Чи можливі інші способи завірення іноземних офіційних документів?

Завдання 2 Підприємство з іноземними інвестиціями уклало договір страхування фінансових ризиків із українською страховою компанією «Надійність». У договорі страхування було зазначено, що невід'ємною частиною цього договору є Правила добровільного страхування фінансових ризиків страхової компанії «Надійність». Розділ 9 Правил мав назву «Порядок вирішення спорів» і передбачав, що усі спори, що виникають із договору страхування вирішуються державним судом України або міжнародним комерційним арбітражним судом при ТПП України або Арбітражним інститутом Стокгольмської торгової палати.

Питання: Чи можна стверджувати, що сторони, які підписали договір страхування уклали арбітражну угоду?

Питання для самоконтролю

- 1) Визначте предмет міжнародного цивільного процесу.
- 2) Визначте зміст поняття «міжнародна підсудність (юрисдикція) цивільних справ з іноземним елементом» та назвіть її види.
- 3) Що таке екзекватура?
- 4) Які документи не підлягають легалізації?
- 5) Розкрийте зміст поняття «апостиль».
- 6) Назвіть основні міжнародні договори з питань міжнародного комерційного арбітражу.
- 7) Що таке арбітраж ad hoc?
- 8) У чому полягають особливості правового статусу міжнародного комерційного суду при Торгово-промисловій палаті України?
- 9) Що таке арбітражна угода?

Яким чином вплинув Типовий закон ЮНСІТРАЛ на формування національного законодавств з питань міжнародного комерційного арбітражу?

1.5. Індивідуальні завдання

Індивідуальні завдання передбачаються у формі написання есе та складання розгорнутої схеми. Написання есе є обов'язковим, завдання обираються студентом на початку семестру і виконуються за усталеними вимогами.

1.5.1. Основні вимоги до написання есе

Написання есе (твір-роздум) за вказаною тематикою виконується з метою демонстрації студентом інтелектуальних можливостей і сформованих навичок висловлювати у письмовій формі думки, що базуються на використанні отриманих теоретичних знань. Есе – це авторський огляд проблеми з використанням літературних джерел. Формулюється і розглядається

проблема, наводяться аргументи з посиланням на конкретні приклади та з обов'язковим використанням першоджерел.

При виконанні індивідуального завдання необхідно взяти до уваги, що есе - це (фр. *essai* — «спроба», «начерк») — невеликий за обсягом прозовий твір, що має довільну композицію і висловлює індивідуальні думки та враження автора з конкретного приводу чи питання і не претендує на вичерпне і визначальне трактування теми. З іншого боку, есе створюється на основі декількох джерел і зіставляє різні точки зору з досліджуваного питання.

Безпосередньому написанню роботи передують тривале вибіркове і критичне читання. Під останнім мається на увазі оцінка, сумнів і розуміння прочитаного матеріалу. Посиленню висунутих студентом аргументів сприяють наукові посилання на праці інших авторів. Зібрані в процесі опрацювання матеріалу цитати, інформація та дані стають значними тільки в тому випадку, коли вони послідовно і логічно інтегровані в аргумент.

Формальними вимогами, що складають структуру есе є його поділ на 4 частини: вступ (де сформульовано проблему/завдання, основні питання даної роботи, методи їхнього теоретичного розгляду, теоретичні підстави (роботи, теоретики, напрямки); основна частина з викладом заявленої проблематики (структурується на розсуд автора); висновок (містить основні підсумки, висновки виконаної праці), список літератури, складений відповідно до вимог бібліографічного опису й відповідає посиланням у тексті есе не менше 5-ти джерел).

- змістовними вимогами: логіка й адекватність викладу даних проблемі, відповідний підбір літератури, відсутність плагіату, науковий стиль.

Тема есе може бути як обраною із запропонованого списку тем, так і сформульована самим автором відповідно до проблематики курсу й власних наукових інтересів. У такому випадку тема повинна бути узгоджена з викладачем.

- у змісті есе обов'язково потрібне посилання на класиків філософської думки або відомих філософів сучасності, які розробляли проблему, що обрана для опису в есе.

Обсяг есе до – 0,15 д.а., тобто 6 тис. знаків із пробілами, з висотою кегля 14, через один інтервал. До об'єму есе не зараховуються титульна сторінка і сторінка зі списком літератури. Шрифт: Times New Roman.

Обов'язково в тексті повинні бути посилання на джерела, що були використані при написанні есе. Посилання подаються у квадратних дужках з вказівкою номера джерела, за яким воно внесене у список використаних джерел, та сторінки (якщо подається точна цитата), наприклад [3, с.8].

Технічні вимоги: текст має бути набраний шрифтом Times New Roman, 14 кеглем через 1,5 інтервали. Поля: верхнє – 2,0 см, нижнє – 2,0 см, лівє – 3,0 см, правє – 1,0 см. Загальний обсяг есе – до 5 сторінок формату А4.

1.5.2. Теми есе

1. Кваліфікація колізійної норми в міжнародному приватному праві.
2. Правовий режим власності іноземців та іноземних юридичних осіб, іноземних держав в Україні.
3. Правове регулювання іноземних інвестицій в міжнародному приватному праві.
4. Правовий режим цінних паперів у міжнародному приватному праві.
5. Особливості колізійного регулювання договірних зобов'язань у міжнародному приватному праві.
6. Правові засади здійснення міжнародних розрахунків.
7. Систематизація позадоговірних зобов'язань у міжнародному приватному праві.
8. Колізійне регулювання укладання та розірвання шлюбу в міжнародному приватному праві.
9. Міжнародне усиновлення та його наслідки.
10. Аліментні зобов'язання в міжнародному приватному праві.
11. Працевлаштування іноземців в Україні.
12. Правовий режим відумерлої спадщини у міжнародному приватному праві.
13. Здійснення нотаріальних дій у справах з іноземним елементом.
14. Міжнародно-договірна уніфікація комерційного арбітражу.
15. Арбітражна угода у міжнародному приватному праві.
16. Порядок розгляду справ у міжнародному комерційному арбітражі.

17. Визнання і виконання іноземних арбітражних рішень в Україні.

1.5.3. Основні вимоги до складання схеми.

Метою виконання схеми «Міжнародне приватне право» є закріплення і систематизація студентами отриманих знань у процесі участі в аудиторних заняттях і самостійної роботи, в тому числі шляхом ознайомлення з офіційними міжнародними веб-порталами.

У тексті схеми мають бути використані наступні сфери:

- розвиток, основних категорій міжнародного приватного права,
- розгляд джерел, сутності і призначення колізійних норм, особливостей їх структури,
- застосування основних формул прикріплення, змісту основних інститутів міжнародного приватного права;
- засвоєння положень українського законодавства з міжнародного приватного права,
- встановлення сутності основних міжнародно-правових конвенцій та угод з питань регулювання приватноправових відносин, ускладнених іноземним елементом;
- ознайомлення із судовою та арбітражною практикою у цивільних справах з іноземним елементом.

Індивідуальне навчально-дослідне завдання студентів денної форми навчання виконується у межах годин, відведених для самостійної роботи студента.

Робота починається з титульного аркуша. Титульний аркуш науково-дослідної роботи у вигляді схеми оформлюється за зразком 1.

Зразок 1

**ХМЕЛЬНИЦЬКА ОБЛАСНА РАДА
ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ УПРАВЛІННЯ ТА ПРАВА ІМЕНІ ЛЕОНІДА
ЮЗЬКОВА
ЮРИДИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
Кафедра міжнародного та європейського права**

**Навчальна дисципліна:
Міжнародне приватне право**

**НАУКОВО-ДОСЛІДНА РОБОТА
на тему:
«Міжнародно-договірна уніфікація комерційного арбітражу»**

Виконала:
ПШ,

студент (ка) 4 курсу
юридичного факультету

Перевірив:
ПШ,

кандидат юридичних наук,
доцент

**Хмельницький
2021**

1.6. Підсумковий контроль

Підсумковий семестровий контроль проводиться у формі екзамену.

1.6.1. Питання для підсумкового контролю

1. Поняття та предмет міжнародного приватного права.
2. Методи правового регулювання у міжнародному приватному праві.
3. Система міжнародного приватного права, його основні інститути та категорії.
4. Розвиток науки міжнародного приватного права.
5. Поняття та види джерел міжнародного приватного права.
6. Уніфікація та гармонізація норм міжнародного приватного права
7. Поняття, структура, загальна класифікація колізійних норм. Основні формули прикріплення.
8. Кваліфікація колізійної норми в міжнародному приватному праві. Конфлікт кваліфікацій.
9. Встановлення змісту і застосування іноземного права.
10. Поняття зворотного відсилання та відсилання до права третьої країни.
11. Обхід закону в міжнародному приватному праві. Застереження про публічний порядок та імперативні норми в міжнародному приватному праві.
12. Принцип взаємності та реторсії.
13. Фізична особа як суб'єкт міжнародного приватного права.
14. Юридична особа як суб'єкт міжнародного приватного права.
15. Держава як суб'єкт міжнародного приватного права. Поняття та види імунітету держави в міжнародному приватному праві.
16. Особливості правового регулювання відносин власності у міжнародному приватному праві.
17. Правовий режим власності іноземців та іноземних юридичних осіб, іноземних держав в Україні.
18. Право власності та інші речові права на рухоме майно, що перебуває в дорозі.
19. Правовий статус власності України за кордоном. Колізійні аспекти повернення національної культурної спадщини.
20. Правове регулювання іноземних інвестицій в міжнародному приватному праві.
21. Загальні положення щодо цінних паперів у міжнародному приватному праві.
22. Загальна характеристика права інтелектуальної власності у міжнародному приватному праві.
23. Загальна характеристика міжнародно-правової охорони авторських і суміжних прав, промислової власності, прав на способи індивідуалізації учасників цивільного обороту, товарів і послуг.
24. Поняття та види правочинів з іноземним елементом.
25. Особливості колізійного регулювання договірних зобов'язань у міжнародному приватному праві.
26. Правова регламентація відносин, що виникають з приводу укладання зміни, розірвання договорів міжнародної купівлі-продажу товарів. Загальна характеристика угод СОТ щодо міжнародної торгівлі.
27. Особливості правового регулювання шлюбно-сімейних відносин у праві різних держав.
28. Колізійне регулювання укладання та розірвання шлюбу в міжнародному приватному праві.
29. Майнові відносини подружжя в міжнародному приватному праві.
30. Міжнародне усиновлення та його наслідки. Права та обов'язки батьків та дітей у міжнародному приватному праві.
31. Правове регулювання опіки і піклування в міжнародному приватному праві.

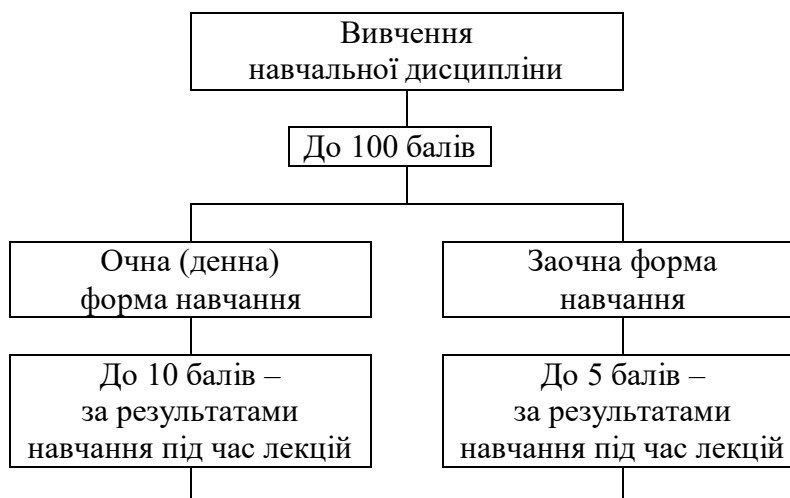
- 32 Аліментні зобов'язання в міжнародному приватному праві.
- 33 Колізійне та міжнародно-правове регулювання трудових відносин в міжнародному приватному праві. Роль Міжнародної організації праці у регулюванні трудових відносин у міжнародному приватному праві.
- 34 Працевлаштування іноземців в Україні.
- 35 Трудові права українських громадян за кордоном.
- 36 Правове регулювання праці співробітників міжнародних та міжурядових організацій.
- 37 Колізійне та міжнародно-правове регулювання спадкових відносин у міжнародному приватному праві.
- 38 Правовий режим відумерлої спадщини у міжнародному приватному праві
- 39 Роль і значення договорів про правову допомогу в справах щодо спадкування за кордоном.
- 40 Спадкові права іноземців в Україні та громадян України за кордоном.
- 41 Роль дипломатичних представництв і консульських установ України за кордоном у сфері захисту спадкових прав громадян України.
- 42 Поняття міжнародного цивільного процесу та його джерела. Правило «закону суду» (lex fori).
- 43 Правовий статус іноземних осіб в українському цивільному процесі.
- 44 Міжнародна підсудність (юрисдикція) цивільних справ з іноземним елементом: поняття, види та способи визначення.
- 45 Іноземні судові доручення.
- 46 Здійснення нотаріальних дій у справах з іноземним елементом. Поняття легалізації. Апостиль.
- 47 Поняття, правова природа, види та джерела міжнародного комерційного арбітражу.
- 48 Міжнародно-договірна уніфікація комерційного арбітражу. Міжнародні регламенти. Арбітражний регламент ЮНСІТРАЛ.
- 49 Арбітражна угода і компетенція міжнародного комерційного арбітражу.
- 50 Порядок розгляду справ у міжнародному комерційному арбітражі. Визнання і виконання іноземних арбітражних рішень в Україні.

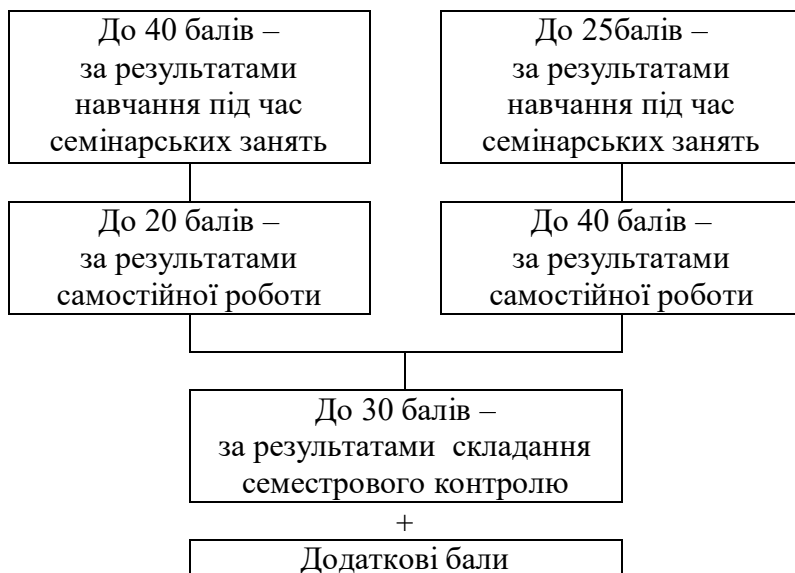
1.6.2. Приклад екзаменаційного білету

1. Встановлення змісту і застосування іноземного права.
2. Іноземні судові доручення.
3. Міжнародна підсудність (юрисдикція) цивільних справ з іноземним елементом: поняття, види та способи визначення.

2. Схема нарахування балів

2.1. Нарахування балів студентам з навчальної дисципліни здійснюється відповідно до такої схеми:

2.2. Обсяг балів, здобутих студентом під час лекцій з навчальної дисципліни, обчислюється у пропорційному співвідношенні кількості відвіданих лекцій і кількості лекцій, передбачених навчальним планом, і визначається згідно з додатками 1 і 2 до Положення про організацію освітнього процесу в Хмельницькому університеті управління та права імені Леоніда Юзькова.

З цієї навчальної дисципліни передбачено проведення 15 лекційних занять за денною формою навчання.

Отже, студент може набрати під час лекцій таку кількість балів:

№ з/п	Форма навчання	Кількість лекцій за планом																
			1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	
1.	Денна	15	2,5	2,0	2,0	2,5	2,0	2,0	2,0	2,0	2,0	2,0	2,0	2,0	2,0	2,0	2,0	2,0

2.3. Обсяг балів, здобутих студентом під час семінарських занять, обчислюється за сумою балів, здобутих під час кожного із занять, передбачених навчальним планом, і визначається згідно з додатком 3 до Положення про організацію освітнього процесу в Хмельницькому університеті управління та права імені Леоніда Юзькова. З цієї навчальної дисципліни передбачено проведення 10 семінарських занять за денною формою навчання. За результатами семінарського (практичного, лабораторного) заняття кожному студенту до відповідного документа обліку успішності виставляється кількість балів від 0 до 5 числом, кратним 0,5, яку він отримав протягом заняття.

Критерії поточного оцінювання знань студентів наведені у п.4.3.8. Положення про організацію освітнього процесу в Хмельницькому університеті управління та права імені Леоніда Юзькова (затвердженого 29 травня 2017 року, протокол № 14).

3.4. Перерозподіл кількості балів в межах максимально можливої кількості балів за самостійну роботу студентів та виконання індивідуальних завдань, наведено в наступній таблиці:

№ з/п	10 тем	Номер теми										Усього балів
		1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	

1.	Максимальна кількість балів за самостійну роботу	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
2.	Максимальна кількість балів за індивідуальне завдання	8									8
	Усього балів										20

3. Рекомендовані джерела

Тема 1. Загальна характеристика та джерела міжнародного приватного права

1. Міжнародне приватне право: підруч. для студ. юрид. вищ. навч. закл. / В.А. Бігун, Є.М. Білоусов, І.М. Жуков; за ред. проф. за ред. В.П. Жушмана та доц. І.А. Шуміло. Х.: Право, 2015. 320 с
2. Міжнародне приватне право. Особлива частина: підруч. / за ред. А.С. Довгерта і В.І. Кисіля. К.: Алерта, 2013. 400 с.
3. Назаренко В. Поняття, сутність і види методів правового регулювання у міжнародному приватному праві // *Підприємництво, господарство і право*. 2011. № 1. 131-133 с.
4. Основи права Європейського Союзу : підручник / Т. М. Анакіна та ін. ; за заг. ред. Т. Л. Сироїд. Харків, нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. Харків : Право, 2018. 456 с.
5. Дахно І.І. Право Європейського Союзу: навч. посіб. К.: Центр учб. літ., 2018. 415 с.
6. Европейское право: Учебник для вузов / Под общ. ред. д. ю. н., проф. Л. М. Энтина. М.: Норма, 2014. 720 с.
7. Європейське право: право Європейського союзу: підручник: у трьох кн. / за заг. ред. В. І. Муравйова. К. : Ін Юре, 2015. Кн. перша: Інституційне право Європейського союзу / В. І. Муравйов, О. М. Шпакович, О. М. Лисенко, О. В. Святун. К. : Ін Юре, 2015. 312 с.
8. Право Європейського Союзу : підручник / Р. А. Петров та ін.; за ред. Р. А. Петрова. Вид. 9-те, змінене і допов. Харків : Право, 2019. 442 с.
9. Міжнародне приватне право. Загальна частина: підруч. / за ред. А.С. Довгерта і В.І. Кисіля. К.: Алерта, 2012. 376 с.
10. Фединяк Г.С. Міжнародне приватне право: Підручник. – 4-те вид., переробл. і допов. / Г.С. Фединяк, Л.С. Фединяк. К.: Атіка, 2009. 500 с.

Тема 2. Загальні засади правозастосування в міжнародному приватному праві

1. Міжнародне приватне право: підруч. для студ. юрид. вищ. навч. закл. / В.А. Бігун, Є.М. Білоусов, І.М. Жуков; за ред. проф. за ред. В.П. Жушмана та доц. І.А. Шуміло. Х.: Право, 2015. 320 с
2. Міжнародне приватне право. Особлива частина: підруч. / за ред. А.С. Довгерта і В.І. Кисіля. К.: Алерта, 2013. 400 с.
3. Мушак Н. Б. Свобода пересування осіб як одне із фундаментальних прав громадян Європейського Союзу. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2013. Вип. 117(1). С. 105-113. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/apmv_2013_117\(1\)_15](http://nbuv.gov.ua/UJRN/apmv_2013_117(1)_15)

4. Основи права Європейського Союзу : підручник / Т. М. Анакіна та ін. ; за заг. ред. Т. Л. Сироїд. Харків, нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. Харків : Право, 2018. 456 с.
5. Дахно І.І. Право Європейського Союзу: навч. посіб. К.: Центр учб. літ., 2018. 415 с.
6. Европейское право: Учебник для вузов / Под общ. ред. д. ю. н., проф. Л. М. Энтина. М.: Норма, 2014. 720 с.
7. союзу / В. І. Муравйов, О. М. Шпакович, О. М. Лисенко, О. В. Святун. К. : Ін Юре, 2015. 312 с.
8. Право Європейського Союзу : підручник / Р. А. Петров та ін.; за ред. Р. А. Петрова. Вид. 9-те, змінене і допов. Харків : Право, 2019. 442 с.
9. Міжнародне приватне право. Загальна частина: підруч. / за ред. А.С. Довгерта і В.І. Кисіля. К.: Алерта, 2012. 376 с.
10. Фединяк Г.С. Міжнародне приватне право: Підручник. – 4-те вид., переробл. і допов. / Г.С. Фединяк, Л.С. Фединяк. К.: Атіка, 2009. 500 с.

Тема 3. Суб'єкти міжнародного приватного права

1. Міжнародне приватне право: підруч. для студ. юрид. вищ. навч. закл. / В.А. Бігун, Є.М. Білоусов, І.М. Жуков; за ред. проф. за ред. В.П. Жушмана та доц. І.А. Шуміло. Х.: Право, 2015. 320 с
2. Міжнародне приватне право. Особлива частина: підруч. / за ред. А.С. Довгерта і В.І. Кисіля. К.: Алерта, 2013. 400 с.
3. Европейское право: Учебник для вузов / Под общ. ред. д. ю. н., проф. Л. М. Энтина. М.: Норма, 2014. 720 с.
4. Європейське право: право Європейського союзу: підручник: у трьох кн. / за заг. ред. В. І. Муравйова. К. : Ін Юре, 2015. Кн. перша: Інституційне право Європейського союзу / В. І. Муравйов, О. М. Шпакович, О. М. Лисенко, О. В. Святун. К. : Ін Юре, 2015. 312 с.
5. Право Європейського Союзу : підручник / Р. А. Петров та ін.; за ред. Р. А. Петрова. Вид. 9-те, змінене і допов. Харків : Право, 2019. 442 с.
6. Міжнародне приватне право. Загальна частина: підруч. / за ред. А.С. Довгерта і В.І. Кисіля. К.: Алерта, 2012. 376 с.
7. Фединяк Г.С. Міжнародне приватне право: Підручник. – 4-те вид., переробл. і допов. / Г.С. Фединяк, Л.С. Фединяк. К.: Атіка, 2009. 500 с.
8. Плахотнюк Н.В. Проблема застосування судами іноземного права. Іноземне право: «факт» чи «право»? // *Бюлетень міністерства юстиції України*. 2011. № 7. 65-71 с.
9. Покачалова А. Визначення застосовного права до забезпечувальних правочинів у міжнародному приватному праві // *Юридична Україна*. 2011. № 8. 66-72 с.

Тема 4. Право власності і право інтелектуальної власності у міжнародному приватному праві

1. Еннан Р. Є. Правова охорона інтелектуальної власності в Європейському союзі: передумови формування, сучасний стан, тенденції розвитку. *Часопис цивілістики*. 2012. Вип. 13. С. 110-119. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chac_2012_13_24.
2. Право Європейського Союзу : підручник / Р. А. Петров та ін.; за ред. Р. А. Петрова. Вид. 9-те, змінене і допов. Харків : Право, 2019. 442 с.
3. Основи права Європейського Союзу : підручник / Т. М. Анакіна та ін. ; за заг. ред. Т. Л. Сироїд. Харків, нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. Харків : Право, 2018. 456 с.
4. Міжнародне приватне право: підруч. для студ. юрид. вищ. навч. закл. / В.А. Бігун, Є.М. Білоусов, І.М. Жуков; за ред. проф. за ред. В.П. Жушмана та доц. І.А. Шуміло. Х.: Право, 2015. 320 с

5. Міжнародне приватне право. Особлива частина: підруч. / за ред. А.С. Довгерта і В.І. Кисіля. К.: Алерта, 2013. 400 с.
6. Еннан Р. Є. Правова охорона інтелектуальної власності в Європейському союзі: передумови формування, сучасний стан, тенденції розвитку. *Часопис цивілістики*. 2012. Вип. 13. С. 110-119. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chac_2012_13_24.
7. Демченко Т.С. Правове регулювання промислової власності в Європі та в Україні: принципи побудови та шляхи зближення. К.: Преса України, 2005. 64с.
8. Бабич Ж. В. Європейський патент як дієвий інструмент захисту прав промислової власності в ЄС. *Молодий вчений*. 2015. № 7(2). С. 16-20. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2015_7\(2\)_4](http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2015_7(2)_4).
9. Ковальова М. в. Деякі особливості патентної охорони промислової власності в Україні та в Європейському союзі. *Часопис Київського університету права*. 2013. № 2. с. 238–240.
10. Капіца Ю. М. Єдиний європейський патент і нові можливості патентування в Європейському Союзі. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2016. № 2. С. 17–27. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Triv_2016_2_3.
11. Право інтелектуальної власності Європейського Союзу та законодавство України [За редакцією Ю. М. Капіци: кол. авторів: Ю. М. Капіца, С. К. Ступак, В. П. Воробйов та ін.]. К. : Видавничий Дім «Слово», 2006. 1104 с
12. Капіца Ю. М. Директива 2019/790/ЄС про авторське право в єдиному цифровому ринку та питання адаптації законодавства України. *Інформація і право*. 2019. № 3. С. 65-77. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Infpr_2019_3_10.

Тема 6. Правочни та зобов'язання в міжнародному приватному праві

1. Покачалова А. Визначення застосовного права до забезпечувальних правочинів у міжнародному приватному праві // *Юридична Україна*. 2011. № 8. 66-72 с.
2. Принципи міжнародних комерційних договорів УНІДРУА 2010 / Пер. с англ. О. С. Білоус. К.: Юстініан, 2013. – 328 с.
3. Рамберг Я. Коментар ІСС до правил Інкотермс 2010. *Роз'яснення та практичне використання* / Я. Рамберг. К.: Асоц. експортерів і імпортерів «ЗЕД», 2011. – 216 с.
4. Столярський О. В. Правове регулювання міжнародних перевезень: навч. посіб. / О. В. Столярський; Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. К.: Знання, 2012. – 318 с.
5. Трояновський О. Питання договірної відповідальності у міжнародному приватному праві // *Юридичний журнал*. 2011. № 9. –45-52 с.
6. Міжнародне приватне право: підруч. для студ. юрид. вищ. навч. закл. / В.А. Бігун, Є.М. Білоусов, І.М. Жуков; за ред. проф. за ред. В.П. Жушмана та доц. І.А. Шуміло. Х.: Право, 2015. 320 с
7. Міжнародне приватне право. Особлива частина: підруч. / за ред. А.С. Довгерта і В.І. Кисіля. К.: Алерта, 2013. 400 с.
8. Право Європейського Союзу : підручник / Р. А. Петров та ін.; за ред. Р. А. Петрова. Вид. 9-те, змінене і допов. Харків : Право, 2019. 442 с.
9. Міжнародне приватне право. Загальна частина: підруч. / за ред. А.С. Довгерта і В.І. Кисіля. К.: Алерта, 2012. 376 с.
10. Фединяк Г.С. Міжнародне приватне право: Підручник. – 4-те вид., переробл. і допов. / Г.С. Фединяк, Л.С. Фединяк. К.: Атіка, 2009. 500 с.
11. Плахотнюк Н.В. Проблема застосування судами іноземного права. Іноземне право: «факт» чи «право»? // *Бюлетень міністерства юстиції України*. 2011. № 7. 65-71 с.

Тема 7. Шлюбно-сімейні відносини в міжнародному приватному праві

1. Менжул М. В. Порівняльне сімейне право: навчальний посібник. Ужгород: РІК-У, 2021. 269 с.
2. Договір про Європейський Союз від 07.02.1992 р. URL : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_029/page
3. Міжнародне приватне право: підруч. для студ. юрид. вищ. навч. закл. / В.А. Бігун, Є.М. Білоусов, І.М. Жуков; за ред. проф. за ред. В.П. Жушмана та доц. І.А. Шуміло. Х.: Право, 2015. 320 с
4. Міжнародне приватне право. Особлива частина: підруч. / за ред. А.С. Довгерта і В.І. Кисіля. К.: Алерта, 2013. 400 с.
5. Европейское право: Учебник для вузов / Под общ. ред. д. ю. н., проф. Л. М. Энтина. М.: Норма, 2014. 720 с.
6. Міжнародне приватне право. Загальна частина: підруч. / за ред. А.С. Довгерта і В.І. Кисіля. К.: Алерта, 2012. 376 с.
7. Фединяк Г.С. Міжнародне приватне право: Підручник. – 4-те вид., переробл. і допов. / Г.С. Фединяк, Л.С. Фединяк. К.: Атіка, 2009. 500 с.

Тема 8. Трудові та спадкові відносини в міжнародному приватному праві

1. Рим О. М. Предмет регулювання трудового права Європейського Союзу. *Вісник Львівського торговельно-економічного університету. Юридичні науки*. 2018. Вип. 6. С. 255-262. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvlkau_2018_6_28.
2. Міжнародне приватне право: підруч. для студ. юрид. вищ. навч. закл. / В.А. Бігун, Є.М. Білоусов, І.М. Жуков; за ред. проф. за ред. В.П. Жушмана та доц. І.А. Шуміло. Х.: Право, 2015. 320 с
3. Міжнародне приватне право. Особлива частина: підруч. / за ред. А.С. Довгерта і В.І. Кисіля. К.: Алерта, 2013. 400 с.
4. Европейское право: Учебник для вузов / Под общ. ред. д. ю. н., проф. Л. М. Энтина. М.: Норма, 2014. 720 с.
5. Європейське право: право Європейського союзу: підручник: у трьох кн. / за заг. ред. В. І. Муравйова. К. : Ін Юре, 2015. Кн. перша: Інституційне право Європейського союзу / В. І. Муравйов, О. М. Шпакович, О. М. Лисенко, О. В. Святун. К. : Ін Юре, 2015. 312 с.
6. Право Європейського Союзу : підручник / Р. А. Петров та ін.; за ред. Р. А. Петрова. Вид. 9-те, змінене і допов. Харків : Право, 2019. 442 с.
7. Міжнародне приватне право. Загальна частина: підруч. / за ред. А.С. Довгерта і В.І. Кисіля. К.: Алерта, 2012. 376 с.
8. Фединяк Г.С. Міжнародне приватне право: Підручник. – 4-те вид., переробл. і допов. / Г.С. Фединяк, Л.С. Фединяк. К.: Атіка, 2009. 500 с.
9. Плахотнюк Н.В. Проблема застосування судами іноземного права. Іноземне право: «факт» чи «право»? // *Бюлетень міністерства юстиції України*. 2011. № 7. 65-71 с.

Тема 9-10. Міжнародний цивільний процес та міжнародний цивільний арбітраж у міжнародному приватному праві

1. Міжнародний цивільний процес України: Навчальний посібник. Практикум: за ред. доктора юридичних наук, професора С.Я. Фурси. – К.: Видавець Фурса С.Я.: КНТ, 2010. 328 с.
2. Назаренко В. Поняття, сутність і види методів правового регулювання у міжнародному приватному праві // *Підприємництво, господарство і право*. 2011. № 1. 131-133 с.
3. Плахотнюк Н.В. Проблема застосування судами іноземного права. Іноземне право: «факт» чи «право»? // *Бюлетень міністерства юстиції України*. 2011. № 7. 65-71 с.

4. Лукач І. Історія становлення корпоративного права в європейських країнах континентальної системи права. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки*. 2013. № 91. С. 42-45.
5. Черняк О.Ю. Право споживача на захист в контексті адаптації національного законодавства України до законодавства ЄС. *Університетські наукові записки*. 2009. № 4 (32). С. 70-75.
6. Черняк О.Ю. Практика застосування альтернативних способів вирішення спорів у сфері захисту прав споживачів : досвід ЄС та проблеми запровадження в Україні. *Приватне право і підприємництво*. Збірник наукових праць. Вип. 11, 2012 р. / Редкол. : Крупчан О. Д. (гол. ред.) та ін. К. : Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва Академії правових наук України, 2012. 198-201 с.
7. Муравйова В.І. Корпоративне право Європейського Союзу: підручник. К. : Юрінком, 2011. 704 с.
8. Міжнародне приватне право: підруч. для студ. юрид. вищ. навч. закл. / В.А. Бігун, Є.М. Білоусов, І.М. Жуков; за ред. проф. за ред. В.П. Жушмана та доц. І.А. Шуміло. Х.: Право, 2015. 320 с
9. Міжнародне приватне право. Особлива частина: підруч. / за ред. А.С. Довгерта і В.І. Кисіля. К.: Алерта, 2013. 400 с.
10. Право Європейського Союзу : підручник / Р. А. Петров та ін.; за ред. Р. А. Петрова. Вид. 9-те, змінене і допов. Харків : Право, 2019. 442 с.
11. Міжнародне приватне право. Загальна частина: підруч. / за ред. А.С. Довгерта і В.І. Кисіля. К.: Алерта, 2012. 376 с.
12. Фединяк Г.С. Міжнародне приватне право: Підручник. – 4-те вид., переробл. і допов. / Г.С. Фединяк, Л.С. Фединяк. К.: Атіка, 2009. 500 с.

4. Інформаційні ресурси в Інтернеті.

1. <http://eur-lex.europa.eu/>
2. <https://europa.eu/>
3. <http://www.europarl.europa.eu/>
4. <http://www.consilium.europa.eu/>
5. <http://www.consilium.europa.eu/>
6. <http://ec.europa.eu/>
7. <http://curia.europa.eu/>
8. <http://www.ecb.europa.eu>
9. <http://www.eca.europa.eu>
10. https://eeas.europa.eu/delegations/ukraine_uk

Розробники навчально-методичних матеріалів:

Викладачі дисципліни

завідувачка кафедри міжнародного та європейського права

_____ Олена ЧЕРНЯК

«__» _____ 2021 року

Схвалено кафедрою міжнародного та європейського права «27» серпня 2021 року,
протокол № 1

Завідувачка кафедри _____ Олена ЧЕРНЯК

«__» _____ 2021 року

Декан юридичного факультету

_____ 2021 року

Погоджено методичною радою університету «__» _____ 2021 року, протокол № ____.

Голова методичної ради _____ Ірина КОВТУН

_____ 2021 року

Обліковий обсяг програми – 1,8 ум.др.арк.